

MARK GURAKUQI

BIBLIOTEKA

BJH-32

p 96

Minjera nuk

u mbyll

SHTËPIA BOTONJËSE SHTËTËRORE „NAIM FRASHËRI“

TIRANË 1951

8JM-32

8 96

9528

MARK GURAKUQI

34377

R

Minjera nuk u mbyll

SHTEPIJA BOTONJESE „NAIM FRASHERI„

TIRANË 1951

MINIERA NUK U MBYLL

I

Pjetri atë natë ishte i çqetësuem. E ndjente zemrën të angushtueme. I dukesh se diçka i ishte mbledhë lamsh në fyt e donte me i marrë frymën. Thlthte me fuqi cingaren e trashë sa gishti i nxirrte shtullungat e tymit, shpejt e shpejt, me furi, si ta kishin ato fajin. Por fajin e kishte dikush tjetër. Pjetri e dinte mirë. E i vinte me plasë nga marazi, se s'kishte ç'të bante.

U ndal në breg të Fanit. Lumi rrihte rrëmbyeshëm, i frymë nga shiu, qi kishte ra me rrshekë per dy ditë me rradhë. Ndën dritën e hanës ai shihte trungjet e pemëve, qi rrjedha e lumit i tërhiqte me furi. Zhurma qi bante uji perzihesh me ate të punëtorëve. të cilët, atje sipër, në klub, i a kishin fillue kangës.

Ishin të gëzue ata. Të gëzue, se s'dijshin mirë se si shkojshin punët. S'dijshin se, ndoshta, mbas pak ditësh, klubi do të mbyllesh, ashtu si miniera, e, në kët rrah, s'do të ndihesh ma fishkullimi i sirenës, zhurma e fonderisë, e vagonave. Asgja. S'dijshin, si ai, se, ndoshta, jeta, mbas pak ditësh, do të shuente zanin në ket vend, ku, ai e shokët e tij — të gjithë — vjetë me radhë kishin derdhë kaq mund dhe djersë.

Tue mendue kështu, ndiu një të therun në zemër. E pa vënten tue u endë në një vend tjetër, lark këtyne anëve, qi s'i ndron-te me asgja në botë, lark Fanit, qi ishte aqë i dashun për te, e, mbi të gjitha, lark minierës, qi do të pushonte së jetuemi bash atëherë kur kishte fillue të punonte si donte ai, atëherë, kur ai e shokët e tij kishin andërrue ta bajshin ma të madhe e ma të frytshme, të hapshin puse dhe galerina të reja. t'i hyjshin tokës thellë në zemër, jo ma pesdhetë, shtatëdhetë metra, por njëqind, njëqind e pesdhetë, dyqind, e të nxirrshin nga gjini i saj sa ma shumë bakër.

Në klub filloi muzika.

Pjetri u shkund mendimesh, e, mekanikisht, iu ngjiti faqes së kodrës. I bani shkallët e ngurta ngadalë, si plak. Hyni mbrendë. Ishin grumbullue ma shumë se dyqind vetë. Po hiqshin valle. U printe Saliu, drejtori i minierës. S'ishte ma në lule të rinisë, por kërcente për qejf.

Saliu e pa, i bani shej me dorë qi t'afrohet, të kërcente edhe ai. Pjetri s'e kishte mendjen te këcimi, por s'ia prishi.

Si mbaroi vallja, punëtorët u ulën rreth tryezave. Disa prej tyre kishin mbetë në kambë.

Pjetri shkoi e u ul në tavolinë të Drejtorit. Me te, ishte dhe shefi i planit. Atje, nga e majta, pa Leksin, sekretarin e Partisë, qi ishte shtrua në muhabet me punëtorë.

Pranë tavollnës së tyre, qëndroshin specialistët jugosllavë. Inxhinjeri, Bozhidari, qi rrinte në Tiranë e rrallë vinte në minierë, e "teknikët" Brankoja, Jovani, bashkë me "ate shpirtin e keq", si quente Pjetri, Brahimin, kosovar, qi e kishin prunë me vehte.

Pjetri vu re se Brankoja ishte dejë e bamë brryl. Herë mbas here, ngrente gotën me venë dhe bertiste: "zhiveo", e, pastaj, me të madhe "zhiveo drug Tito" 1) Por s'ia vente kush veshin. Pjetri e vu re me kënaqësi këte gja.

Brankoja shpesh e shikonte me inat. Pjetri e vente re me bisht të syut. E ziente përmbrenda. E njihte mirë. Do të kishte dashë ta kapte për zverku për atë zverk të trashë si të derrit, e ta përplaste prej shkallëve teposhtë, në lum ta lente vrapin. Por s'bani za. Ata ishin "miq". Veçse i erdhi nji mendim. Të paktën këte do ta bënte. Le të ndodhte ç'të donte.

U ngrit, atëherë kur salla kishte ra në qetësi, e nji britëm entuziaste i doli thellë nga zemra :

— Nji urra të fortë për shokun Enver!

— Urra!

— Edhe nji herë!

— Urra!

— Edhe nji herë!

— Urraaaa! buçiti për të tretën herë salla.

E, atëherë, si të ndiqte mendimin e Pjetrit, nji punëtor, atje nga fundi i sallës, ia pal me të madhe :

1) Kroftë Shoku Tito.

— Nji urra të fortë për shokun Stalin!

— Urra, urra, urra — ushtoi klubi.

Jugosllavët pritën që ndokush të brohorasë për Titon, por s'u ndigjue gja. Atëherë Brankoja, me gotën e venës në dorë, u ngrit në kambë e thirri me sa fuqi qi kishte:

— Zhiveo drug Tito!

— Zhiveo — thirrën dy jugosllavët e tjerë e Brahimi. E edhe disa zane të tjerë të veçuem, por pa zemër.

Pjetri pëshpëriti:

— Këjo ashtë një dackë për ta!

— Hesht — tha Saliu qortues — mund të të ndigjojnë.

Dhe, sikur të mos kishte ndodhë gja, kapi të shoqen për dore, i bani shej orkestrës që të fillojë e nisi me këcye. Të tjerë e ndoqën.

Pjetri e priti sa të mbarojë vallja, pastaj i tha Saliut:

— Shoku drejtor, due me dolë pak me ty.

Ai e shikoi me kureshtje.

— Sonte?

— Qetash, po mujte.

— Eja nesër nadja, Pjetër, para se të shkosh në punë.

— Mirë, shoku drejtor.

Mbas pak, u ngrit. Vu re se jugosllavët e ndoqën me sy deri sa doli. E, n'ata sy, ai pa urrejttë.

11

Saliu atë ditë s'e ndjeu veç mirë. I dhimbëte kryet. Kishin ndejë deri vonë. Por s'ishte vetëm ky shkak. Pjetri e kishte futë ndër mendime. Djalë i mirë. Ai e donte fort. E njihte prej vjetësh. Puna, mendimte, fitoret e përbashkëta i kishin afrue. Saliu në Pjetrin shihte njeriun e drejtë, pa zhigja, njeriun me dorë në zemer, qi donte Partinë mbi të gjitha, komunistin e ndër-gjegjëshem për punën e tij. Disa vjetë përpara një fshatar i thjeshtë, tash përgjegjës turni. Ç'ndryshim i math! Sa shumë kishte ecë përpara Pjetri, sa e madhe ishte fuqija edukuese e Partisë, sa mirë i kalit njerëzit ajo! Saliu e kishte kuptue që në fillim: po të punohesh me te, Pjetri di të shkonte shumë lark. Ia kishte thanë edhe Leksit, Sekretarit të Partisë. Ky kishte qeshë:

— Të njejtën gja desha me ta thanë unë ty — ishte përgjegjë Leksi. E kam vu re, qysh se ka ardhë. Pjetri do të japë shumë. Na perket ne komunistave të kujdesemi për te.

Veçse ishte pak i rrëmbyeshëm, Pjetri. Këte e kishte. Ja, natën e kalueme, edhe për pak do të kishte shkaktue një skandal. Kush i duronte jugosllavët, pastaj! Apo s'e kishin gjuhën të gjatë!

Nësa Saliu po mendonte kështu, u hap porta. Çoi kryet me nervozizëm. Ishte inxhinjeri jugosllav, Bozhidari. Ky s'i uroi as ditën e mirë, por, pa pyetë fare, pa e përshëndetë, shkoi e u ul në karrigën në të majtë të tryezës. Vijëzoheshi qartë inati në fëtyrën e tij.

"Kush e di se ç'do të ngatërrojë" — mendoi Saliu me vehte. Mos ka ardhë për punën e mbramëshme?

I zgjati kutinë e cigareve. Bozhidari muer një, e ndezi, e thithi dy a tri herë, e me nervozizëm, e shoi.

Saliu s'foli. Priste sulmin e inxhinjerit. Dhe ky s'e zgjati.

— Kam ardhë për skandalin e mbramshëm — tua.

Drejtori ngriti shpatullat. Bozhidari e vu re.

— S'kuptoni? — pyeti tallës.

— Jo, me të vërtetë, s'kuptoj gja.

Pa Bozhidarin në fëtyrë. Gjithë muskulat e saj ishin të ndemë. Sytë e vegjël, me një shikim çeliku, ishin gati të mbyllun. Buzët e holla dridheshin lehtë.

— S'kuptoni, e? Po jua sqaroj unë, atëherë. Ai i mbramshmi qe një provokacion. E qartë?

Saliu s'u përgjegj menjëherë. Ndezi ngadalë, i qetë, një cigare, e thithi gjatë, e pastaj:

— Jo shumë e qartë, shoku inxhinjer.

— Të flasim ma qartë, atëherë. Ai punatori i juej, Pjetri, a si i thonë — la pa brohoritë, mbramë, me qëllim për Titon, kurse ju e dini fare mirë se pa ndihmën tonë...

"S'do të mund të ndërtoni socializmin" shtoi me mend, i anatosun, Saliu. Këto ishin fjalët që ndëgjonte pa ditë prej tyne. Një e më dy, po aty rrihte çekiçi. Por s'e la me vijue.

— E dij, e dij shoku Bozhidar, e dij. Por jam i mendjes se Pjetri s'e ka bamë me qëllim.

— Kështu? (Bozhidari rudi vetullat?) Jeni tepër naiv. Ose i mençëm — shtoi. Por të kenë para sysh një gja: s'asht e

para herë qi bisedojmë për at element. Ai asht antijugosllav, ja, po jua them unë se ç'asht.

Po fillonte historia e zakonshëme.

— Ai asht zanë keq me Brankon — vijoi Bozhidari ai përçmon punën tonë. Kam ndigjue nga burime të sigurtë (nga Brahimimi — mendoi Saliu) se u ka thanë punëtorëve qi miniera munt të punojë — bile edhe ma mirë — pa ndihmën tonë këtu. E ju duhet t'a dini se kjo asht e pamundun, krejt e pamundun.

Qi Pjetri kishte thanë kështu, e dinte edhe Saliu. Por po t'ia pohonte Bozhidarit, do t'i kishte nxjerrë mjaft ngatërresa. Mund të shkonte puna gjatë.

— Unë s'kam ndigjue gja — u përgjegj.

— Sikur shumë e mbironi kët katundar — tha inxhinjeri me përçmim.

— Unë s'mbroj asnjeri në mënyrë të veçantë, asnjeri, shoku Bozhidari. S'më kanë vu këtu për këte.

— Sidoqoftë — tha kërcënueshëm Bozhidari — unë do të lajmëroj, për ngjarjen e mbramshëme, organet kompetente.

Ëhe u çue. Doli jashtë, pa i dhanë dorën, pa e përshëndetë, ashtu si kishte hymë.

” Një djall të veç ” — mendoi Saliu.

Kapë, pa dijtë as ai vetë se ç'bante, letrat qi ishin grumbullue mbi tavolinë. Filloi t'i lexojë, pa i kuptue. Dridhesh nga inati.

” Do të ngatërrojnë ndonjised. Do të ngatërrojnë, pa tjetër, ndonjised. Sa për ngatërresa të vetmit janë.

Ra porta. Hyni portjeri.

— Ka ardhë Pjetri. Don me folë me ju a të vinë ?

— Shtine, shtine mbrendë.

Pjetri hyni ashtu truphedhun, me hapa të mëdhej. Sytë i kishte të ajun. Dukesh se kishte fjetë shumë pak. Këte Saliu e vu re menjherë.

— Nadja e mirë, shoku Drejtor.

— Mirë se vjen, Pjetër. Ulu.

Pjetri nguli sytë në fëtyrë të drejtorit. Rrallë, shumë rrallë, e kishte pamë aq të çqetësuem.

— Shoku Sali, filloi, por u ndal.

— Ç'ke Pjetër, folë !

— Më duket se s'je mirë sot !

— Ashtu asht, Pjetër s'jam mirë.

Drejtori muer rrigën qi kishte përpara, e suell nëpër duer për një copë kohë. Pastaj, e la mbi tryezë, hapi një syzë, e mbylli, kapi përsëri rrigën. Si u kujtue, e la muer kutinë e duhanit qi e mbante gjithnji mbi tavolinë, i dha një cigare Pjetrit, ia ndezi, ndezi dhe një vetë.

— Pak përpara teje ishte këtu inxhinjeri jugosllav. Pjetër filloi Saliu.

Këtij i xixëlluen sytë.

— E pashë kur po kalonte nëpër korridor, tanë huj ishte.

— Ndigjo, Pjetër, ai m'u ankue për ty, për punën e mbramëshme.

— A ktue veç e paska pasë hallin, a? Përralla kazanash! Ata donë me gjetë halë në perpeq.

Saliu e shikoi qortues.

— Pjetër, mos i merr këto punë për lojë. Ai mundet me ta bamë të keqen. E jo vetëm ty.

Pjetri s'u përmbajt ma.

— Ndigjo, shoku Sali. Unë për ket punë kam ardhë me folë me ty. S'mundem ma. Do ta shiroj edhe n'organizatë. Ti më njeh. Unë të kam fort për zemër. Ti e Leksi më keni bamë njerës.

— Jo ne, Pjetër, por Partija.

— Ani mirë. Partija. Ti i Partisë je. Leksi sekretar i Partisë asht. Partinë njerëzit e bajnë. Njerës të mirë, të drejtë si ju. Heshti për një ças.

— Shoku Sali, — vijoi — s'mundem ma. Due, me shkue me bisedue edhe me Leksin. E kërkova, por s'e gjeta. Kishte shkue për punë, në Rrëshen. Ata thonë se kanë ardhë me na ndihmue, se janë miqt tonë. Mirë, miqt na i dona, i ndërrojme fort. Por një këta qi kena këtu, me ça më duket mue, në punë të tyne kanë hile. Ndoshta këta kanë qillue të këqij, unë s'tham se të tanë janë kështu. Popujt jugosllavë, si ne, përpara kanë hekë dreqia e mallkue, por njita, veç, s'më duken gja. Po ti a s'i sheh njëherë si sillen me punëtorët, a? Si itallant. Këte s'e them veç unë, po të tanë, dikush haptë e dikush nepër dhambë. Ata bajnë këtu si me kenë në shtëpi të vet, si ta kishin minierën të tynen. E ajo s'asht e tynja, por e jona, shoku Sali. Ti e din ma mirë se unë. Ne e mëkambën minierën. E kishte mbulue uji. Të kujtohet?

Qeshi.

— Sa i marrë qi jam! S'ka se si mos të të kujtohet! Ti punove bashkë me ne për nxjerrjen e ujit. Tre muej me radhë. E, mbasandaj, hapëm pusat, galerinat e reja, me duerët tona, me mundin t'onë. E me punën e mundin e inxhinjerave Sovjetikë. S'kam me e harrue kurrë inxhinjerin e minierës Kovaçenkon, e as at tjetrin, të fonderisë, Kuvimovin. Miq? Ata ishin miq të vërtetë, miq pa halë, shoku Sali. Ata janë miqt tonë të vërtetë. Kurrë s'u përzinë në punët tona, por gjithmonë qenë gati me na dhanë kshillë e ndihmë. Jo si këta shakllabanat qi kena këtu, qi fusin hundët kudo.

Saliu kishte ndejë e ndigjonte në heshije. Fjalët e Pjetrit ishin të drejta. Ai e dinte. —

— E dij, Pjeter — tha — ke hak. Por duhet me u matë. Punët s'kan me shkue gjithmonë kshtu, s'kanë si shkojnë gjithmonë kështu. Kij besim në Partinë. —

Pjetrit i ndriti fëtyra.

— Shoku Sali — tha — ti e the vetë ma parë. Partija më nxorri në dritë. E jo vetëm mue, por qinda, mija të tjerë si unë, qi përpara kishin mbetë në terr. Unë kam besim në te. E due. Po a ke ndi, mor burri i dheut, se ç'kanë nisë me thanë këta këtu? Thonë se miniera do të mbyllet, se s'qet gja, se s'ka madem. Punëtorët flasin gjithnji për këtë punë. E kanë fillue mos me punue ma si përpara. Kur e dijmë se kena me ikë, ça të lodhena kot. Jo të tanë, por mjaft prej tyne. Kështu s'mund të shkojë ma puna.

Saliu e dinte se këtu ishte gishti i inxhinjerit dhe i teknikëve jugosllavë. Ata i kishin përhapë këto fjalë, me ndërmjetësinë e Brahimit. S' do mend, qi kjo gjendje s'mund të vijonte. —

— Ndigjo, Pjetër, këtë punë e kena marrë në shqyrtim edhe në Byro. Do ta bisedojmë edhe në mbledhjen e organizatës. Por puna s'pret. Lexi e shokët e tjerë të byrosë janë të mendimit se duhet dalë nga kjo gjendje plogështije e sa ma shpejt. Puna duhet të vijojë. E, ta dijshe, sa ma mirë të punojmë, sa ma shumë të nxjerrim metal, aqë ma mirë do të jetë për të tanë. Miniera s' do të mbyllet, s'ka si mbyllet. Kam bisedue edhe me Nikën e me Ndoun. Ata më premtuen se në turnet e tyne do ta plotësojnë e do ta tejkalojnë normën. Këte duhet ta bajsh edhe ti në turnin

tand. Duhet nxitë dëshira për punë, duhen drejtue mirë punëtorët.
Kupton ?

— Kuptoj, shoku Sali, kuptoj. Do të punojmë, si kurrë. Qe dorën.

Saliu ia shtrëngoi me dashuni, fort.

— Mirë, Pjetër — tha — shko tash. E kij mendjen, ?

— Mos u ban merak, shoku Sali.

E duel, me zemër disi të letueme. ✕

III

Në klub, atë ditë kishte pak njerës. Ndok Shan Deda, sikurse sa herë qi ishte i lirë, po luate domino me Llesh Frrokun.

Pjetri i vu re dhe buzqeshi. Çudi me njerëzit! Se ç' qejf kishin me ndejë me orë të tana e me luejtë domino!

Shkoi drejt tyne buzagas.

— Mirë se ju gjej, burra.

— Mirë se vjen, Pjetër. Ulu.

Pjetri filloi me pamë lojë, por jo me shumë vemendje. Me ndja i shkoi te Leksi, te drejtori, te jugosllavët, te miniera. Nji ndiesi angushtije e kishte kapë. Provonte ate ndejë të nji njeriu qi dashunon nji vajzë me gjithë zemër, asht marrosë pas saj, e ka të vetën, e ndien aqë afërt, deri aty ku s' vete ma, e asht në rrezik qi t' ia shkëpusin nga duerët, ta humbë. Jetonte n' ankthin e dyshimit, të frikës, se mos ngjiste diçka qi do t' i vente kapakun çdo gjaje. E shihte anmikun të egër, në pritë, të gatshëm me sulmue, nga të gjitha anët, e e ndiete vehten si të lidhun, kambë e duer, me nji fiqe të papame, në pamundësi me shtri duerët, me lëvizë. Donte me marrë frymë me u ngi me ajër të pastër, e dy duer i shtrëngoishin fytin, fort, fort, me sa fuqi qi kishin. Si dy grremça, duer të nji përbindshi.

Miniera ishte jeta për te. E kishte pamë të rritesh, të bahesh ditë e për ditë ma e frutshme, e kishte pamë me atë kënaqësinë qi sheh prindi fëminë e vet, qi për ditë bahet ma i bukur e ma i dashun. Si kishte qenë ajo më 1946, në Fruer, kur kishte ardhë ai! Gjermanët e kishin pasë rrenue. Zati fashistat shkatërrimin e e vdekjen kishin në zemër, jo jetën.

Pjetri s' ka me i harrue kurrë ato ditë. Pusët ishin mbushë me ujë, galeritë, çdo gja. Pompat ishin të vogla; me to nuk mund

të nxiresht uji. Puntorët qi ishin nga katundet rreth e rrotull s' dojshin me qendruë.

— Pritni or burra, çdo gja do të rregullohet, do të na vijnë pompa të mëdha — u thonte Leksi. Ku doni me shkue ?

— Në shpi, ore te, e ku tjetër ? Na kena ardhë me xjerrë baker e jo ujë.

— More, as ujin s' po e xjerrim. S' kena me ça. Veç ne e xjerrshim me duer.

— Do ta nxjerrim, do ta nxjerrim — thonte Saliu, me besim. Qeveria jonë do të na sjelli sa ma shpejt pompat.

Fshatarët tundshin krye me pabesim.

Por një ditë drejtori i kishte mbledhë të tanë.

I veshun me një mollotë të gjatë ushtarake, ai u duket edhe ma i gjatë se sa ishte. Mbante në dorë një telegram. Sytë e tij të mëdhej ndritshin nga gëzimi. Pranë tij. Leksi rrinte i qetë dhe shikonte puntorët një nga një, i qeshun.

— Shokë — kishte fillue Saliu — kam ndigjue se disa prej jush duen me shkue ndër shpija. S' kena me se ta nxjerrim ujin thonë. E kanë gabim. Ne ujin do ta nxjerrim. E shpejt, bile. Asht e vertetë, ju e kenë pa vetë, s' kena pasë pompa të mëdha. Por ja, do t' i kena. Tash, sa mora një telegram. Sonte vonë o-e nesër na vijnë pompa të mëdha. Partija s' na harron. Ajo mendon për ne. Ne do ta lirojmë minierën nga uji, do ta bajmë ma të mirë se përpara. Apo jo shokë ?

Punëtorët, nësa ai fliste, e ndigjojshin me vemendje. Pjetri donte me ia përpi fjalët nga goja.

Llesh Frroku foli i pari :

— Sha Zoten, po, s' ke çka na pvetë. Ajo po dihet. Ne për punë kena ardhë qetu e jo për hoka.

Folën dhe punëtorë të tjerë. Njerëzit kishin marrë zemër. E në të gjitha fëtyrat vijëzohesh kënaqësija, dëshira me fillue sa ma parë zbrazjen e minierës.

— Mirë e thatë, burra — kishte folë, në fund, Leksi-i mirë e thatë. Ne për punë kena ardhë këtu. Të tanë. E të tregojmë me punën tonë se sa e duem Partinë, vendin tonë, popullin tonë. Miniera asht jeta e juej, e të gjithëve ne.

Të nesërmen kishin fillue nga puna. Drejtori e Leksi ishin në krye. Punëtorëve u bahej zemra mal kur shifshin tue punue së-

bashku me ta, krah për krah me ta, Drejtorin e Sekretarin e Partisë. Leksi, i veshun me tesha pune, si gjithë të tjerët, të bante menjherë për vehte. Sheqer nxirrte nga goja. Djalë i ri, trupin jo fort të gjatë, por të bashem e të zhderyjelltë, me një tubë flokësh rrebela, qi, sado qi t' i krihte, i bijshin në ballë nga e djathta, ai ta fitonte zemrën.

Sa për Pjetrin, s' donte t' ia dinte as për lodhje, as për turp. Mirë kishte thanë Leksi. Për ta, miniera ishte jeta. E, kush s' punonte për jetën e vet, ishte i marrë. Pjesa ma e madhe e fshatarëve, qi kishin ardhë në minierë ishin nga fshatarët aty rrotull. S' kishin tokë bukë. Fare pak. Mezi i nxirrshin dy a tre muej bukë. Po nandë muejët e tjerë? I vetmi shpëtim për ta ishte miniera. Ajo i nxirrte në dritë. Se s' ishte ma as e reshperëve të Shkodrës, si dikur, as e festanuzave, as e Zogollit e dreqit e të birit, por e tynja, e popullit.

Ndoka i thonte sa herë Pjetrit:

— Shko e pusho, Pjetër.

— Hajt e bu, edhe ti ma. Kena kur pushojmë. Më len me punue edhe pak.

— Po ti e mbyte vedin, mor i pahejr.

— Qetash, qetash, Ndokë.

Qetash, në gjuhë të Pjetrit, donte me thanë edhe disa orë Mbas disa muej pune, miniera ishte shprazë. Po ky s' kishte qenë veçse fillimi. Duhesh nisë nga çfrytëzimi i galerive, duhe-shin hapë galeri të reja. E, për këte, lypeshin puntorë. E puntorë s' kishte. Organizata e Partisë dhe drejtorija vendosën të dërgojnë agjitorë nëpër fshatra për të mbledhë forca punëtore. Dërguen edhe Pjetrin, në një katund të math aty afër. Kishte qenë mjaft e vështirë me ua mbushë mendjen fshatarëve, të lidhun siç ishin për atë rryp toke. Qindruen disa ditë. E s' u kthyen pa gja.

Ia kishin fillue punës. Punë e vështirë, s' ke ç' i thue. Por qe se nieri mësohet. Kur e do punën dhe e din se punon për vehte. Ele ma Ndoka e Lleshi, s' i daheshin një dekitë punës, si domos kur filluan hapjen e pusit të ri.

— Po ju pse s' fleni këtu në grykë të pusit? — i ngucte Pjetri.

— Ti kishje me ba mirë me ia thanë vedit këto fjalë — ia pritshin të dy shokët.

Kur pusi i ri, ma i randësishmi i minierës, ishte hapë, kishin fillue punimet për hapjen e galerinave të reja. E, me zgjanimin e minierës, ishin ndreqë edhe ndërtesa të reja në fshat. Ishte ngritë mensa e re për punëtorët, klubi, kishin fillue të ndërtojshin, veç banesave për punëtorët e pamartuem, edhe për ata qi kishin familje.

Ndoka e gërgiste :

— Kur po martohe, Pjetër ?

— Ka kohë, ka kohë, lum Ndoka. Të rregullojmë minierën, njiherë, mbasandej mendojmë edhe per punë të martesës.

— Po ti, mor djall; a mos ke qitë ceken me ndejë tanë jetën kukac vetëm, a ? Më ndigjo mue, s'ka gja ma të mirë se martesa. Sa të mbarohen shpijat e reja, se due me i zhgulë ata të mijt e me i pru këtu. Më ka marrë malli. Po ty, Llesh ?

— Po ku asht ai makalush qi s'don me e pase gruen afër vedit ? Besa e zotit, boll kishe me dashë me e pasë këtu familjen.

Por, megjithëkëte, ata s'e kishin lanë as për nji ditë të vetme minierën. Rrallë, vijshin e i shifshin gratë e tyne.

Kur u kishin dhanë lejën e zakonshëme, at vjetë, porsa kishin fillue punimet për zgjanimin e galerive në pusin e ri.

Sa u kishin thanë se duen me i nisë me leje, Lleshi e Ndoka ishin vra në fëtyrë, a thue se u kishte dekë kush. Por s'kishin ba za. Kishin shkue fillë e në klub. Si gjithmonë, kishin nisë me luejtë domino, në sallë të lojname. Por, për çudi, ate ditë nuk luejshin me ate zjarrin e përparshëm. Bile, si asnjherë tjetër, kishin nisë me bisedue. Nji fjalë kishte nxjerrë tjetrën. Por punën e lejes nuk e kishin prekë. Lleshit s'i ishte durue ma. E kishte pvetë :

— Kur po nisena ?

Ndoka kishte përdredhë buzët.

— S'dij se çka me të thanë.

Pastaj :

— A fort po të kande me u nisë a ?

— Jo, qe besa.

Ndoka ia kishte ngulë sytë, mendueshëm.

— A e din ça, lum Lleshi ?

— Fol.

— As mue nuk më ban zemra me u nisë. Po ku dreqin e

gjetne me na dhanë lejen tesh? Kur të vijnë na, galerinat e reja do të jenë mbarue.

— E kanë me rradhë punen e lejes — tha Lleshi. — Tesh na ka ra ne radha.

— E dij, mor burr, por mund të na kishin lanë për ma vonë. Lleshit i ndritne Syt.

— S'thue keq, Ndokë — tha — Si s'na shkoi ndermend ma parë kjo punë?

— Çfarë punet, mor Llesh?

Lleshi ndei do kohë pa folë. Mendonte.

Ndoka kishte ndejë e e shikonte, si ndër gaca. E kuptonte se shoku i tij diçka blunë me vedi, por s' dinte me gjetë se çfarë do t' ishte.

Ma në fund Lleshi foli.

— Ndokë!

— Ça ke, Llesh?

— A e din ç'a bajmë?

— Ç'a?

— Shkojmë te Drejtori.

Ndoka u ngërdhesh.

— Unë kujtova se ç'a po na qet në dritë — tha — e ti: "Eja e shkojmë te drejtori". E ç'a bunen kena me ba atje?

Lleshi qeshi.

Po ti a je i marrë, a shtihesh? tha — Si s'ta pret një grimë, mor burrë? Shkojmë e i thona drejtorit se nuk e dona lejen. Eh, si po të duket?

Ndoka fërkoj duerët nga gëzimi.

— Ty s'të ka kush — tha — Mirë e ke pleqnue. Eja të shkojmë.

U çuen në pikë të vrapit. Ishte e para herë që lejshin një lojë domino pa mbarue.

Në drejtori, si gjithmonë, kishte një mori minatorësh e nëpunësish.

Me drejtorin kishin gjetë edhe Leksin.

— Mirë se të gjejmë.

Saliu kishte çue sytë i habitun.

— Po ju? Ala s'jeni nisë, a?

— Jo, shoku Sali. — kishte përgjegjë Ndoka.

— Po pse ?

Dy shokët e kishin pamë vedin ngusht. S'dojsnin me folë në sy të të tjerëve.

— E kena një fjalë me ty, vetëm me ty.

Saliu kishte qeshë.

— As Leksi s'ban me e ndi, a ?

Lleshi ia kishte pritë menjëherë.

— Na s'kena kurrëgjja të msheftë për te.

Kur kishin mbetë vetëm me Drejtorin e me Leksin, Saliu i kishte thanë :

— Hajt, filitni tesh.

— Thueja ti, Ndokë.

— Jo, thuja ti Llesh.

Leksi i shikonte me kërshtëri, me ata sytë e tij të thellë e depërtues, nësa në syte e drejtorit shprehëshin çqetësim.

— Ç'keni ? Ç'ka ka ndodhë ? — pyeti.

— A e di ç'ka, shoku Sali ? — filloi ma në fund, Lleshi — puna asht ktu: na s'dona me shkue tu shpija, me leje. Na e kenë ba pa udhë.

Saliu u habit.

— Jua kena ba pa udhë pse ju kena dhanë leje ? — e shikoi Leksin, që buzëqeshte. — Po kjo asht e drejta e juej — shtoi.

— More, s'e kena aty fjalën... E dijmë. Por s'kena ç'ka e bajmë lejen tash, qi po hapen galerinat e reja.

Sytë e drejtorit shkëlqyen. Po fillonte të kuptonte si qëndronte puna. Deshi me i ngucë pak.

— Por ju a s'ju ka marrë malli për shpi, a ? Ju jeni edhe me gra — shtoi.

— More, sa për at punë s'ke ç'ka na pvetë — tha Lleshi. E tue shikue herë Saliun e herë Leksin tha:

— Veç, a e dini ? — mundeni me u da prej minieret qetash. Sa për shpi, kena kur shkojmë. S'na ikë. E gratë s'na i han buba.

E, mbas pak:

— A ka se si zbahet kjo punë ?

Saliu mori një pamje shumë serioze.

— Të shofim — tha.

Lleshi kcei:

— S' ke ça me pa, mor burrë? Kjo asht punë e kollajtë. S' doja me shkue me leje e kpat e mbaro.

Saliu s'desh me i lanë ma ndër gjemba.

— Mirë — tha — shkoni. Qyshë nesër keni me fillue përsëri nga puna.

— Po me fillue me turnin e orës dy mbasdite a s'ban a? — pyeti Ndoka.

Leksi e Saliu qeshën, të kënaqun nga gjithë ajo dëshirë për punë.

— Mirë, shkoni — tha Saliu.

— A e din ça, shoku Drejtor? Na nep një dorë për përgjegjësin e turnit, se mos të na nxjerri ndonji lojë.

Saliu ua dha.

Të dy shokët duelën me gjoksin përpara e kryet përpyetë, si të kishin fitue ndonji betejë të madhe.

Saliu e Sekretari i Partisë i ndoqën me sy, derisa porta u mbyll mbas tyre.

— Njerës të mrekullueshëm — tha — njerës të mrekullueshëm. Të kishje qind si këta, punët do të shkojnë për mrekulli.

Leksi pohoi e foli ngadalë, me zanin e tij të ngrohtë:

— Do t'i kemi, Sali, do t'i kemi. Pa tjetër.

Puna në galeritë e reja shkoi mirë. Mademat duelën. E mjaft të pasun. Përmbajshin deri më 15% bakër.

Çdo gja për Pjetrin vente mirë deri ditën në të cilën erdhën në minierë teknikët jugosllavë.

Kur muer vesh ardhjen e tyre, Pjetri u gëzue.

„Sado, dijnë ma shumë se ne — mendoj — Janë ma të mëdhaj. Miq i kena. Kanë me na vjeftë mjaft.“ Por, qyshë në fillim, i pau hana jashtë me ta.

„Të kursejmë sa ma shumë“ — kjo ishte parulla e Qeverisë, e Partisë. Kurse ata s' dojshin me dijtë gja përkete punë. Dukesh se ata kishin një parullë tjetër: „të shkatrojmë e të harxhojmë sa ma shumë“. Ele ma ai tekniku, Brankoja, as qi e njihte fjalën kur-sim. E i thonte vedit komunist!

Ndoka e Lleshi i ranë n'erë shpejt punës. Bisedojshin shpesh me Pjetrin.

— A e din ç' ka bani Brankoja sot, Pjetër, në turnin e Nikës? — i tha një ditë Lleshi e, pa pritë përgjegjen e shokut, vijoi:

9528

34377

Nji puntor i turnit të Nikës kishte pa se një galeri duhesh sigu-
rue. I kishte thanë Nikës. Ky i kishte thanë të vente një dy a tre
trena, ta forconte. Brankoja e kishte pa, „Veni njëzet trena —
kishte thanë — njëzet. Tre janë pak. E n' at galerinë tjetër aty,
një dhetë. Shpejt. E trenat, për faj të tij, ishin grumbullue kot,
njëni mbi tjetrin, i kishte hangër dreqi. E na s' kena me tretë, na
duhen.

— Si me kenë në mall të vet — shfreu Ndoka.

— More, pse s' asht në mall të vet ban kështu — tha Pjetri.

— Mall i huej thot, dreqi le ta hanë. S' don me dijtë gja se shkon
dam djerësa e popullit. A dro a po lodhet shumë, a ?

— Lleshi drodhi një cingare të trashë, ashtu si veç ai dinte
me i dredhë. E ndezi e filloi me nxjerrë tym më të dy bulshijt.

— Unë të tana punët i marr vesh — tha Ndoka — sall një
nuk më hin në krye. Ku shkoi e e gjeti at marifet Brankoja me i
kputë tehin e gjanë kazmës? Unë u bënë qekaq e kurrë s'e pashë
një kso marrije.

— A veç kazmat ?, a ? — ia priti Lleshi. — po sopatat, ç
shkuene e i ngushtuen e i bane sa grima? S'dij se ç donë me
qitë në dritë me to, s'dij se ku e kanë hallin !

— More, për të pasë e kanë diçka e jo të vogël — tha Pje-
tri — veç ala s'po e gjuej mirë se ku. Por, një ditë, e jo lerg,
tesh e marrim vesh mirë edhe punën e tyre.

* * *

— Ndoka e Lleshi kishin mbaruar lojën. Ndoka kishte fitue
përsëri. Lleshin s'e zente vendi vend. Kurse Ndoka ishte ngreha-
lucë, si të kishte fitue gjanë e botës.

— Ej, si thue, a e bajmë një lojë bashkë, Pjetër? — pyeti
tanë kreni e, fap, i ra një herë mustakëve.

S'kishte mbarue mirë fjalën e mbrame, kur ra sirena

— Dreq — tha — sa do të jetë?

Pjetri shikoi orën.

— Dymbëdhjetë e gjysë — u përgjegj.

— Gjynah — tha Ndoka. tue ofsha — S'kena kohë, se pata
me të mujtë edhe ty. Nejse, një herë tjetër, veç. E, tesh, a shkojmë
e hamë. Si thon?

Mensa ishte vic në vic. Iu desh me pritë.

— S'e paskena mirë punën sot — tha Lleshi — sall makarona.
Glynah, se më ka marrë uja.

— Ti gjithmonë ke u — e gërgau Ndoka — kurrë s'ngihesh.
Edhe një furrë me të dhënë.

Por, kur u vu me hangër vetë, e shiu çininë aqë mirë sa mos
me pasë nevojë me e la.

IV

Pjetri, si përgjegjës turni i zellshëm, edhe atë ditë u gjind përpara minierës shumë kohë para se të filonte turni i tij. Pastaj, sot, kishte edhe një arsye tjetër. I kishte premtue Saliut se do ta organizonte punën ma mirë se çdo ditë. Punëtorët ishin grumbullue e me dhampat e karbitit në dorë pritshin ashensorin.

Sa e pa vehten në fund, në minierë, sa thithi atë ajër të rëndë, por aqë të njohtun prej tij (një pjesë të jetës së tij do të kishte guxue me thanë) e ndiu veten ma mirë.

Kryetarët e skuadrave e brigadierët muerën në dorëzimin veglat prej atyne të turnit tjetër, nënshkruen proces - ve. balet. Punëtorët u shperndanë nëpër galeritë, nëpër vendet e tyne. Ai, me Lleshin Ndokën e disa të tjerë u drejtuen për në galerinë e re, qi e kishin fillue disa ditë ma parë.

Lleshi nisi nga puna me ngulm. Ndoka, n'anën tjetër, kishte shtërngue fort pistoletin e e ngulte në metal, qi binte copa copa nden kambët e tij. Muer disa copa.

— Safi baker — tha — tue i shikue me dashni. I sillte nëpër duer, si t'i përkëdhelte.

— S'e ka shoqin — tha Pjetri. — E pra Brankoja thotë se ky asht vetëm një rrem e s'ka me qitë ma.

— Ate tesh e shofim — tha Ndoka.

— A këtu, a? — tha Frroku, një ndër minatorët ma të vjetër të minierës? Unë e pres kokën, por s'doli ktu metal e i mirë fort, pak me ia vu për gjashtë muej me radhë. Sa për Brankon, ai s'asht gja tjetër veçse një shakllaban i keq.

Pjetri e shikoi drejt në sy.

— Si thue, axha Frrok? Demek kena me xjerrë shumë bakër, e? — pyeti i kënaqun.

— Shum, tha Frroku, shumë.

Pjetri iu drejtue minatorëve:

— A e dini se turni i Nikës ka xjerrë 89 vagona?

— Heu! — banë njizani, me habi, të tanë minatorët.

— Skeni ça habiteni. Kshtu asht. Puntorë të mirë janë. Por ma do të xjerrim ma shumë, si thoni?

Minatorët u mshanë edhe ma shumë pistoletave. Nji bresbën gurësh ra përdhe.

— Si thue, Llesh? — pyeti Ndoka.

— Do t'i nxjerrim — tha ky, mbas pak. — Dobare, 90 Bile, ma shumë. 95.

— Jo ma shumë? As njiqind — ia bani Pjetri.

— A s'të duken shumë, a?

— Si thue ti?

Ndoka hangri buzët. Shikoi ngultas në sy Lleshin, sikur të donte të mirrte mendimin e tij. Tha:

— Por, or te. Kjoftë ba. Veç, a din ça? Shko e shikjo si punojnë djelmocat, se sall ne s'e kena në dorë.

Pjetri u nis.

Ecte ngadalë.

— Duhet të nxjerrim njiqind vagona. Ma shumë. Ata thonë se s'ka bakër. Ne do t'u tregojmë, me punën tonë, se bakër ka, sa të duash, mjaft të punojsh e të dijsht ta nxjerrish. Njiqind vagona këtu s'janë nxjerrë ndonjiherë. Por duhet, duhet t'i nxjerrim".

U drejtue nga galerija e tretë. Aty punojshin mjaft minatorë.

Në të hyme të galerisë, pa disa minatorë, qi po hapshin disa brima.

— Ça po bani këtu? Pse s'punoni në galeri? — pyeti.

Preka, nji punëtorë i vjetër, u përgjegj:

— Na urdhënoi Brankoja.

— E ça jeni tue bamë?

— Po hapim gropa nevo'foresh.

Pjetrit i këceu delli i ballit.

— Prap ai hajvani, Brankoja, po ngatëron ndonjised. — me-
ndoj, e me za të naltë:

— Kur jua tha?

— Qetash sa iku.

— A doli jashtë, a?

— Jo, më duket se u ul poshtë, në pusin e rë.

Pjetri u drejtue andej.

"Asht tue më ba me zori me ia thye brijt. Po me sa mend don me hapë nevojore në minierë? kështu e ajri asht i randë. Atëhere, as dreqi s'ka me mujtë me ndejë mbrendë. Apo mos ka të bajë edhe kjo punë me mbylljen e minierës? Me ça më duket, po. Me një mënyrë o me një tjetër, kanë qitë ceken me e mëshelë. Por s'ka me u ecë, veç, ta dijnë mirë."

E takoi Brankon te pusi. Ishte bashkë me Ivanin, specialistin tjetër. Diçka po bertiste në at gjuhë të vet.

— Ça thotë? — pyeti Pjetri Brahimin.

— Thot se pusi duhet fillue me u betonue nga kryet e jo nga poshtë.

Pjetri hapi sytë. S'donte me u besue veshëve të vet. Po ç'djall specialistash ishia këta? Edhe një fmi, po ta pvetshë, kishte me mujtë me të tnanë se po ta fillojshe betonimin e pusit në krye kishte me u rrue. Ia tha Brahimit. Ky, mbassi foli diçka me Brankon, iu përgjegj.

— Brankoja thotë se kishje me ba mirë mos me u ngatërrue se këto punë ai i din ma mirë se ti. Ai asht specialist e pusa minierash ka betonue me qindra.

Pjetri u përtyp, por s'foli.

"Mund të jetë specialist, por e pres kryet nëse ky ka betonue ndonjiherë pus. E dij unë se ç'farë specialisti asht.

— Po puna e nevojoreve? — pyeti.

Brahimi u përgjegj:

— Brankoja thotë se kursehet koha, puntoret s'kanë nevojë me shkue jashtë.

— A do të mbyllen apo do të lehen kështu, veç gropa?

— Veç gropa.

— Kësaj i thonë me i ba puntorët me ikë nga miniera.

— Kjo s'të duhet gja s'asht puna jote — u gërmush Brahimin pa folë fare me Brankon e me Ivanin këte herë.

— E as puna jote — ia priti me inat Pjetri. — Mbassi kursehet kohë, mirë. Edhe unë, ashtu due, të kursehet sa ma shumë kohë, por, veç, të ndreqen mirë, të mbyllen, jo të bahen do gropa e këput e mbaro.

Por ata u larguen, pa u përgjegjë fare, sikur të dojshin me i thanë: "mos na çaj kokën me pallavrat e tua".

Pjetrit i kishte hi dreqi në bark. I dridheshin trupi nga ma-

razi. Kis' le pa në jetë të vet mjaft njerëz të paftyrë, por si këta këtu kurrë e për të gjallë. U largue andej, me zemër të plasur.

"Kështu s'durohet ma. Do të shkoj të flas me drejtorin e me Leksin, po pat ardhë".

U drejtue nga ashensori. Priti qi të vinte nga pusi i poshtëm fare. Hypi. Ato pak sekonda, qi u deshën të dalë në sipërfaqe, ju duken orë të tana.

S'bani veç pak hapa e pa Saliun, qi po vinte me Leksin.

— Ku po shkon, Pjetër, me kaqë ngut? — e pyeti Saliu.

— Ishje nisë me ardhë te ju.

E tue u drejtue nga Leksi.

— Kur erdhe, shoku Leksi?

— Tash sa erdha. Ç'kemi, Pjetër? Po të shoh të nevrikosun.

— Mos asht damtue ndonjt puntor? — pyeti Saliu i merakosun.

— Jo, jo ... veç ai Brankoja e të tjerët po ngatrollojnë prep punë në minierë.

— Më thuej, ç'ka ndodhë?

Pjetri ka spjegoi.

Nësa fliste shihte fytyrën e Saliut të vrahesh. Sytë e tij shprehshin zemrim të përmbajtun me zor. Leksi ishte ma i qetë. Veçse e ndigjonte me një interesim shumë të madh.

— Po të bajnë nevojtoe të hapuna, pa i mbyllë, s'ka me ndigjue me ndejë kush në minierë — tha — Ktu ka hile, shokë. Ne s'mund të rrijmë kështu. E, mandej, puna e betonimit të pusit. A asht ndi kurrë ndonjiherë një këso pune? S' mund të shkojnë ma punët kështu. Duhet marrë ndonji masë.

"Duhet ma rë ndonji masë! — mendoj Saliu. — Sikur nuk e dij unë se duhet marrë ndonji masë. Unë e dij se ç'heq, se ç'vujej. Kishte shkruë disa herë në Drejtori, në Tiranë. Asnji përgjegje për ankesat e tij. Si dukesh, ndonji nëpunës, qi i vinte përshat këjo çeshtje, i kishte futë shkresat e tij në ndonji sirtar e pikë. Asnji s'mund ta diate se sa vuenta. Kur ishin në mal, partizanë, të bardhës i thojshin, haptas, e bardhë. Ngrihesh partizani ma i thjeshtë, në mbledhjen e përgjithëshme të bataljonit a të brigatës e kritikonte komandantin, komisarin, shokët pa pikë frike. Kurse tani s'mund të thojshë një gjysë fjale kundër ketyne shakllabaneve. Ai, Pjetri, s'kishin kurigla me popujt jugosllavë. Por me këta qi ishin në minierë, me këta po. E i ishte bamë çudi,

kur në gazetë kishte këndue një ditë një artikull që bante fjalë për "nënvleftësimin e punës së teknikëve jugosllavë, për sjelljen jo të mirë kundrejt tyre nga ana e disa shokëve". Ai nuk e dinte se cilët ishin këta shokë, por do t'u kishte dhanë menjëherë të drejtë, po t'i kishin thanë se edhe ata, në ndërmarrjet ku punojshin, kishin "specialistë" si këta në minierën, që drejtonte ai.

Punët s'shkojnë mirë në minierë. Saliu e din. Punëtorët bajn, teknikët jugosllavë "zhabajnë". Kater ishin, por sa për katërdhetë. E çdo ditë që shkonte baheshin ma të padurueshëm. Miq? Jo, miqt s'mund të jenë si këta. Ai s' mund të rrinte duerkryq. Pjetri kishte të drejtë. Le ma që me punën e pusit e kishte mbushë kupën. Do të lajmonte Drejtorinë e Përgjithëshme, do të kërkonte të derroshin një komision.

Saliu u shkund mendimesh.

— Ndigjo, Pjetër.

— Urdhno, shoku drejtor.

— Për atë që më the, do të shohim. E, tash, shko në minierë. Kishie ardhë me pa si shkon puna.

— E kush më la me punue? Sa shkela kambë në minierë, filluen lojnat. Por mos kij gajle. Mos më thaçin Pjetër Gjoka, po s'e mbajta fjalën.

Muer me hi mbrendë.

— Prft se po vij edhe unë me ty, Pjetër — i tha Leksi.

Iu drejtue Saliut:

— Apo vjem dhe ti?

— Jo Leksi, po shkoi të mbaroj raportin që kishje nisë.

U ndanë.

V

"Të shohim, a do ta dërgojnë komisionin" mendonte Saliu atë ratë në zyrë.

S'i bahesh me shkue në shëpi. Priste fundin e turnit të Pjetrit. Deshi me shkue në minierë, por, si mbaroi raportin. Iu desh me u marrë me njëqind shkresa. Hyn njani e dël tjetri. Deri vonë. I dhimbte kryet.

S'ishte e lehtë puna e tij.

Kur kishte qenë partizan, kishte mendue shpesh: "do të përzamë gjermanët, do të qirojmë hesapet me trahëtarët e do të

ndërtojmë jetën tonë të re socialiste. Si dhe në çmënyrë nuk e kishte të qartë. Atëherë, s'kishte kohë me mendue thellë mbi këte punë. Çeshtja kryesore ishte me i thye hundët fricit, ballistit, zogistit, gjithë trathëtarëve, qi ishin bashkue me pushtuesin e huej e kishin ngritë dorë kundër popullit. Por, kur e prunë në minierë, kur e pau vehten në krye të një ndërmarrjeje të madhe, ku, por thuej se çdo gja duhesh fillue nga "a-ja", atëherë nisi të kuptojë, çdo ditë e ma qartë, se socializmi nuk ndërtohesh aqë lehtë, se duhesh luftë, një luftë ma e egër, ma e ashpër se ajo qi kishin bamë kundër fashistave në mal. Kur e pa vehten pa fuqi puntore, kur iu desh të luftojë kundër bestytive, konservatorizmit, fanatizmit të fshatarëve, të cilët, megjithëse nuk sigurojshin as dy muej bukë, ngurrojshin të vijshin në minierë, filloi të kuptojë, përditë e ma qartë, se ç'punë të randë e të randësishme i kishin ngarkue. E sa të drejta, sa gjeniale i dukeshin ato fjalë qi kishte lezue vetëm një herë, por qi s'kishte me i harrue kurrë: "s'asht çeshtja vetëm të marrish në dorë pushtetin, por edhe ta mbajsh, ta forcosh".

Kështu ishte,

Kur u gjend përpara gjithë atyne vështirësive, pati çase dyshimi.

"A do të mund t'ia dal në krye punës? Po sikur të mës mundem me i dalë? Ç'do të thonë për mue? Me ç'sy e faqe do të dal përpara Partisë dhe Pushtetit qi më kanë dhanë një besim kaqë të madh? Nganjisherë — rrallë — i vinte mendimi të kërkonte largimin e tij prej minierës. Ishin çase dobësije, e dinte. E, kur shihte Lleshin, Pjetrin, Ndokën, punëtorët e tjerë, të baheshin katër për të rregullue punët e minierës, kur i shihte të punojshin me një vullnet të mrekullueshëm, pa u ankue. pa fjalë, pa bujë, megjithëse pjesa ma e madhe të martue e lark familjeve të tyre, i vinte turp nga vehtja. Ç'komunist jam unë? thoshte! Edhe këtu ka luftë. Të largohesh, asht njilloj si të braktisish luftën.

Udhëhesqësin qi do t'i kishte lanë në baltë, partizanët do ta kishin quejtë burracak. E ai s'ishte i tillë. Ai kishte luftua mirë. Fshatar i varfër, në këte luftë kishte pamë shpëtimin e fshatarësisë, dhe të tijën. Në mes të zjarrit të betejave, në 1943 ishte bamë anëtar partije. Jo, ai s'ishte burracak. Partija njerëzit i bante të papërkulëshëm. Por s'ka fitore pa vështirësi, pa pengesa;. Prandaj quhet fitore. Dhe këtu qëndron madhështija e saj. Sa ma të mëdha

të jenë vështirësitë, pengesat, aqë ma e bukur, ma madhështore të duket fitorja e korrur.

Para se të vinte si drejtor këtu, ai s'kishte pamë kurrë ndonjiherë në jetë të tij minierë. Të drejtojshe mialerën pa e njohtë ishte e pamundur. Prandaj, që në fillim, i vuni vehtes si barrë ta njohë sa ma mirë.

Në fillim, dita e parë (këte mbresë pati Saliu) punëtorëve s'u kishte pelqye edhe aqë shumë ky burrë i gjatë e thatanik, qi fllishte me za të naltë e të randë. Por, kur e kishin pamë të punojë sëbashku me ta për nxjerrjen e ujit, kur e kishin pamë të qindrojnë për orë të tanë në minierë, të shtyjë vagonin, të punojë me kazëm, të zgjanojë brimat me pistolet, të sigurojnë galeritë me dërrasa dhe me trena, kishia fillue ta dojshin, ta ndijshin të afërt, të tynin. Ai, tash, e njihte minierën si një libër të lexuem dhjetra herë, të nxanë përmendësh. Punëtorët po ashtu. Ua dinte emnat, bisedonte përzemërsisht me ta, mbramjeve ose festave, kur i mbatesh sadopak kohë e lirë. Ai tani kishte besim në t'arhimen e minierës, i bindun se, edhe ata, në sektorin e tyne, ndihmojshin për ndërtimin e jetës së re socialiste.

E, megjithatë, sonte asht i çqetësuem. Si do ta presin raportin e tij në drejtori?

Nga dritarja shihet një copë qiell tanë yje. Hyn një fillas i freskët prendveruer. Sa i bukur asht qielli, sa të qeshun qi janë yjet. Oh, sikur të mund t'ishte edhe ai i gëzuem si ata!

VI

Për tri s'pushoi asnjë minutë. U suell nëpër të tanë galeritë, zbriti edhe ndër galeritë e reja, në nivelin e fundit të gërmimeve. Ishte si ndër ethe. Inati i kishte kalue. E kishte kapë zjarri i punës. Tash mendote vetëm një gjë: me nxjerrë njëqind vagona, të paktën. Puna, ja, kjo ishte përgjegjja ma e mirë që mund t'u epesh pallavrave të teknikëve jugosllavë. Shkonte herë te një grup punëtorësh e herë te një tjetër e u epte zemër.

— Hajt burra, ju lumtë.

Shihte, i kënaqur, punën e tyne. Të gjithë punojshin mirë. S'kishte si të mos e kalojshin Nikën.

"Miniera asht si njeri — mendonte — po e njohte gjithçka mund të nxjerrish prej saj".

U drejtue nga galerija kë punojshin Lleshi e Ndoka.

Ndoka u suell, pa Pjetrin, buzëqeshi. -

- Si veni, burra?

- A ti keke, a? Mirë, mirë shkojmë.

- Sa vagona keni bamë deri tash?

- Gjeje, në mujsh — tha Lleshi.

- Tre.

- S'gjete gjë. Shtoi edhe një. E, besa, ky asht i pesti.

Pjetri pyeti i habitun:

- I pesti?

- Po ç'ka kujtove ti, se lozim domino, a? — qeshi Ndoka e shikoi Lleshin. Pastaj:

- Hajt, tash, hajt, mos na u sill nëpër kambë, mos na vono me fjalë.

Pjetri buzëqeshi.

- Ju lumtë, burra — tha — ju lumtë.

Iu drejtue Ndokës, tue e kërcënue me gisht:

- Ej, ti, mos i fol kështu përgjegjsit tand!

Ndoka shikoi Lleshin, mandej ate e i tha:

- A për njëmend e ke, a? A ndin, or Llesh?

- Ndi, ndij — tha Lleshi, qi kishte fillue punën = ndij, s'kam shurdhue ala, veç leni hokat, se s'kena kohë me hupë.

Pjetri u largue i kënaqun.

"S'i ka kush, s'i ka kush" — mendoj.

Në galerinë e katert, u takue me Leksin.

- E, Pjetër, si venë punët andej?

- Mirë, shoku, Leks, mirë.

= Në galerinë e gjashtë jo aqë mirë — tha Leksi. Shko vetë, ndihmoi pak.

Pjetri s'priti t'ia thotë dy herë.

- Sa vagona keni nxjerrë deri tash? — pyeti minatorët?

- Dy.

Pjetri u vra.

- Veç dy? Pak — murruriti nëpër dhambë.

Nji ndër minatorët, i ri në minierë, trupçatë, me një palë mustakë të dredhun e me gjoksin tanë lesh, Sokoli, hapi sytë, me habi.

- A m'u ba, a ndiva keq? Pak the?

— Po, pak, pak. Ndoka e Lleshi i kanë xjerrë katër deri tash. E janë tue mbarue edhe të pestin.

— Po na dy duer kena mor burrë, jo katër — tha Sokoli. Minatorët e tjerë tundën kokën në shejë pohimi.

— S'ju thotë kush qi keni katër duer. Veç s'duhen vetëm duer, por edhe mend, lum Sokoli.

Ky çoi llambën e karbitit nga toka, e drejtoi nga Pjetri, si të donte me e pamë ma mirë, e tha:

— Pastaj, kush e di se me ke i ke huft e vjen e na shkruhe ne. E pra, sha Jezu Krishtin, kjoftë levdue, s'kena ndejë si huj, veç kena punue me gjithë zemër. A e din se s'e kena ndezë bar edhe nga një cingare?

Pjetri s'u përgjegj. Ju afrue, i mori pistoletin.

— L-homa mue — tna. Pastaj:

— Si kishe me e shpue ti ket vend?

— Ket qetu, a? — pyeti Sokoli tue e tregue me dorë.

— Po, qat aty.

Sokoli mendoi pak.

— Kishe me i ra për mjedis — tha, ma në fund.

Pjetri qeshi.

— Tesh po e merr vesh pse keni ba veç dy vagona. Po me sa mend shkon e i bjen për mjedis? s'kishe me ba veç një birë të vogël, kurse, po ta marrish qëtu — bani shej me dorë — ku asht çamë guri, po t'i bijsh n'anë, me një të rame, nxjerr, pak me thanë, tri herë ma tepër. Shikjo.

Minatorët i kishin ngulë sytë. U ndi zhurma e pistoletit që thërmontes shkambin. Filluen të bijnë me shpejtësi copa të mëdha metali.

— "Sha buken mirë e ke — tha Sokoli — tue tundë kryet e tue shikjue herë Pjetrin herë shokët e tij. — Lshoma mue, qetash. Pjetri i dha pistoletin.

— A e more vesh si bahet, Sokolo? — e ngacmoi një djalë i ri, shok i tij.

Pjetri iu drejtue të gjithëve:

— Edhe ju kështu bani — u tha — këte ma ka msue inxhinjeri sovjetik.

Minatorët ia filluen punës.

Pjetri ndei pak. I pa. Nisën me punue si u tha ai.

"Do të shkojmë ma mirë tesh" mendoi e u largue.

Shkoi nga galerinat e fundit.

Pa orën. Po shkonte tetë. Kishin kalue gjashtë orë.

"Po sikur të mos i nxjerrim të njiqind vagona?"

Ky mendim e brente.

Nji zhurmë vagonash u ndi.

Ai u largue, u ndal në një vend ma të gjanë.

— I sati vagon asht ky? — pyeti punëtorin qi po e shtynte.

— I pesti.

"Mirë paskan punue".

Bani nji llogari. Përpjestoi, numrin pesë me galeritë, nxorri
mezataren e qeshi.

"Do t'i nxjerrim, me siguri".

E u drejtue nga galerija tjetër.

VII

Njiqind e pesë vagona. Katërbëdhjetë ma shumë se turni i
Nikës! Pesë vagona ma shumë sesa kishte premtime.

Punëtorët ishin grumbullue të tanë aty te gryka e pusit e
bisedojshin me entuziazëm. Asnjenit s'i bahesh me u largue. Atë
ditë sikur kishin gjetë përsëri vehten. Njeriu kishte mbresën se
prej nji çasi në tjetër do të futeshin përsëri në minierë. E, po t'i
kishin lanë, shumë prej tyre s'do ta kishin bamë të gjatë.

Nika, qi e kishte marrë vesh lajmin e kishte vrapue menjherë
aty, i shkonte me kënaqësi të përzemte me haset.

— Ma punuet — i tha Pjetrit.

Ky e shikoi qortues. E i tha:

— S'të punuem asgja, Nikë. Punuem thuej ma mirë. Punu-
em ma mirë se ju sot. Nesër, mund të punoni ju. E mund të
nxjerrim ma shumë se ne. Sot ne, nesër ju. Sonte Ndou. Ai ma
tha: "s'kam me lanë pa ju kalue. E Ndou asht burrë fjalet."

— More, as ne s'kena me lanë pa jua kalue — shtoi Nika
me siguri, kenë me pa.

Pjetri i rrahë shpatullat.

— Kështu de, Nikë. Unë ket due. Ne s'punojmë vetëm për
vedi, por për të tanë vendin. Në garë.

E mendoj: Ç'njeri asht Nika. Gjithë natën ka me ba plane
sesi me na e kalue nesër. Anë, shumë mirë. Kështu duhet. Le të

na e kalojë. Mjaft që të nderemi, ta tundim, të tanë, të nxjerrim
sa ma shumë bakër. Kjo asht kryesorja.

Iu suell shokëve:

— A nisena, burra?

Ata s'u përgjegjën. Veç ai ndiu disa duer ta kapin, ta çojnë
përpyetë përmbi krenat e njerëzve.

— Më Ishoni, bre — qeshi.

— Shut — i bani Ndoka aty poshtë tij — E ke ba hak.

Kaluen përpara fonderisë. Ai pa kaldaia, ato maqina të mëdha
e të ngatërrueme, ku bakri, që nxirrshin nga dheu, ai e shokët e
tij, ndanesh nga elementet e tjerë, shkrihesh, e mendoi "punoni
shokë, punoni, bakri nuk do të ju mungojë."

Puëtorët, të kapun nga një kënaqësi e thellë, ia filluen kangës.

"... Në punë, me norma, me gara..."

Kanga mori dhënë. U përhap si një britëm fitorjeje anakand.

Pjetrit iu duk se, atje poshtë, edhe Fani kishte fillue të
këndonte:

"... në pun me norma, me gara..."

Saliu ndin kangën, që vinte persëlargu. Porsa kishte mbarue
një proces-verbal sa të mërziqshëm, aqë të nevojshëm.

S'kishte dyshim. Ishin punëtorët që këndoishin. Duhesh të
kishte ndodhë diçka. Pjetri...

Hapi portën me të shpejtë. Pa, në të njëjtin ças dhe Leksin,
që dilte nga zyra e tij.

— Ç'do të jetë? — pyeti Leksin?

— Sigurisht Pjetri do të ketë mbajtë fjalën e tij. Eja.
Duelën.

S'banë pak hapa e u takue me punëtorët. Ata i panë.

S'patën kohë të pyesin. Menjherë, pa u kujtue sesi, e panë
vehten nalt, pranë Pjetrit, që, më kot mundohesh të shkëputesh
prej punëtorëve.

Saliu pyeti me za të naltë, që të mund ta ndigjonte Pjetri.

— Si shkoi puna?

Por e dinte se ishte një pyetje e kotë. Dlhesh, shihesh se
çdo gja kishte shkue mirë.

Pjetri vuni dy shplakat e durve afër gojës, që të ndigjohesh
ma mirë e briti:

— Njiqind e pesë vagona.

Saliut i xixëlluen sytë. Kapi, si marramendësh dorën e Leksit e e shtrëngoi fort, fort. Pasta u përkul nga Pjetri, e kapi për shpatullash, e përqafoi.

Punëtorët e çuen edhe ma tepër zanin.

E kanga vijoi deri vonë atë natë.

VIII

— Ua punuem me çeshtjen e pusit e të nevojtove — u zgërdhi Brankoja tue shprazë një gotë venë në gojën e mbushua me proshutë.

Ivani e Brahimi qeshën.

— Teveqeliat! Kujtojnë se munden me u matë me ne. Naaa (e Brankoja tregoi bërrylin) Ne s'na kanë dërgue kot këtu. Hajde, Brahim, mbushi gotat. Çin, çin. Zhiveo.

— Zhiveo.

Ivani shkoi e u shtri në kanape. Sytë i ishin turbullue. Ishte bamë rrumbull.

— Më zani — tha.

— Eh, ti — u ta! Brankoja. S'je mësue me pi. Si çilimi je. Kot qi s'lypë me pi qamësht. — tha me qesëndi. Mandej shtoi, me autoritet:

— Si duket s'i njuh mirë mejhaat e Beogradit. E sigurisht nuk din se ç'asht as Kleopatra.

— Kleopatra? Mbretënesha e Egjyptit?

— Mos u ban idiot. Kleopatra asht një qendër e mrekullueshme në Beograd. Atje bahet qejf, lum Ivani. Shkon pija si lum. Apo s'ka vajza të bukura! Gati lakuriq, këcejn përpara teje, përdridhen tanë lezet . . . E ti i shikon, i shikon e s'ngihe. Por, pastaj, pastaj zgjith e merr. Mjaft të kesh pare. Më shkon goja lang, kur i mendoj. Veç në m s shkofsha edhe një herë në Beograd! Sa të mbërrij, atje do të drejtohem.

— Jovani çoi kryet.

— Po gruen? — e pyeti.

Brankoja e shikoi në çudi.

— Ç'janë këto sentimentalizma? Ç'hyn këtu grueja? Ate s'ma luen njeri. Në shtëpi e kam. Veç ka fillue të plaket. E mue më pëlqejnë zogzat. I kam pas gjithmonë qejf. Vetëm në këte vend të mallkue s'po na ecë. Lene ma këtu jo se jo, por as në Tiranë,

kur shkojmë. Por ka me ardhë koha. Durim edhe pak. Te kanë konat do të bahen. Apo jo, Brahim?

Brahimi ngriti veshët, si qeni kur ndin të zotin ta thërrasë.

— Sa për këte — tha s'do mend. S'na shpëtojnë dot. Në dorë i kemi.

Brankoja rrokulleu edhe një gotë tjetër.

— Ndigjoni — tha në Tiranë shokët tonë të qendrës më tër-hoqën veshët. Mue edhe Bozhidarit.

— Pse? — pyeti Ivani.

— Pse s'jemi tue punue si duhet. Duhet të sabotojmë në shkallë ma të gjanë.

Ivani u çue nga divani.

— Ne s'jemi tue ndejë kot — tha — Pse pak të duket puna e pusit, a?

— Pak. Kështu thonë.

— E kanë lehtë ata të flasin. Ata japin vetëm urdhëna. Por sabotimet i kryjmë ne. T'urdhënojnë një herë këtu vetë, le të shohin se ç'bahet. Të vijnë e të bajnë gjyq me drejtorin, apo me at drejtin, Pjetrin apo me Leksin! S'i za besë këtij. Asht thëngjullë i mbulue. Nga jashtë, duket se s' u ven re sabotimeve t'ona, silltet mirë me ne, por unë kam mbresën qi ai ka kohë qi i ka ra n'erë punës sonë e kam frikë se ka me na sjellë mjaft ngatërresa.

— Për këte duhet të mendojë Brahim — tha Brankoja e tue iu drejtue këtij vijoi: — Duhet t' i nxisish puntorët kunder tij.

— Asht shumë e vështirë, Branko. Puntorët e duen.

— Leni dokrrat, ne për këte të paguejmë, për këte të kena pru këtu, jo për specialist. Apo mos t' asht mushë mendja me të vërtetë se je specialist? — pyeti, tallës.

Rregulloje si të duesh. Asht puna e jote. Puntorët duhet të humbin besimin në te, nëse e kanë. Përhap fjalë se asht i pa — zoti, se nuk na do ne — jo ne, si persona, por ne si jugosllavë, si popull. Kupton?

— Kuptoj.

— Mirë. E, përsa i përket sabotimit, duhet të zhvillohet ma gjanë. Këta janë urdhënat. Duhet punue ma me guxim.

— E po të na zbulojnë? — u ankue Ivani.

Brankoja e shikoj me inatë.

— Sa frikaman qi je — tha — Ç' drejtin të sollën këtu? Por fajin e ka Bozhidari qi të pruni.

Mbushi dhe një gotë, e rrokulleu me njëherë e vijoi:
— S' kanë si na zbulojnë. Ne jemi "miq". — tha tue qeshë —
teknikë, qi kemi ardhë me u ndihmue. Ata s' do të guxojnë të
veprojnë kundër nesh. Ma mbush edhe një gotë, Brahim.

Brahimi ia mushi.

Brankoja shikoi gotën e venës i kënaqun.

— Kshtu, të lumtë — tha. Pastaj:

— Ivan — thirri.

Ky s' u përgjegj.

— E paska zanë gjumi matufin. S' vlen gja. Duhet të na
dërgojnë ndonji tjetër. Sa të vijë, do t'ja tmem Bozhidarit.

Ivani filloi të gërhasë.

— Ç derr tha Brankoja tue e pamë me përbuzje.

— Por derr i jonë — shtoi Brahim, tue qeshë.

— Oh, sa për këte, s' ka dyshim. Këte s' kishje me e ndërrue
me njëmijë shqiptarë. Veçse asht i ngathët dreqi.

Mbushi edhe një gotë venë.

— Zhiveo. Brahim.

— Zhiveo, Branko. Për fitoren tonë.

U shkuen sy në sy e buzqeshën, të kënaqun.

IX

Pjetri s' flenë. Ndjen Ndokën, qi gërhet aty pranë tij e i
vjen për të qeshë. Lleshi sillet e përsillet nëpër shirat.

"Shef ndonji andërr" — mendon Pjetri.

Asht i gëzue. Puna ka shkue mirë. E ky s' asht veçse filli-
mi. Tash njerzit ishin vumë në lëvizje; s' do t' i ndalonte ma gja.
Ata do të shkojshin përpara e do të thyejshin të gjitha pengesat.
Sa e madhe ishte fuqija e njeriut, kur punon me ndergjegje kur
di pse punon. Dje, para se të vijshin në minierë, pjesa ma e
madhe e punëtorëve s' kishin as bukë me ngranë. Sot i kanë të
gjitha gjanat e nevojshëme. E, nesër, do të kenë edhe ma shumë.
Perditë e ma mirë. Partija i kishte nxjerrë në dritë. Edhe ate. Atë,
ndoshta ma tepër se të tanë. Kur ishte pesimbëdhjetë vjeç, i kishin
vra të jatit. Kishte mbetë në një ndër kalundet ma të vorfën të
Mirditës, bashkë me t' amen. Kjo e nxiste t' i merret gjakun të
jatit. Por Pjetri s' e ndinte vedin për një punë të tillë.

"Na korite konakun ; „biro“ — i thonte e ama.

Pjetri s' bante za.

"Eh, kish t' ishe e re, kish mos ta kishe kët lëngatë, qi më ka gozhdue për shpi — thonte e ama, qi vuentë nga iletë — kishe me u çue vetë e me e la marren, qi na ka mblue. Se sa për djalë..

Sytë e saj nguleshin lutës e qorltes n' ata të të birit.

Por Pjetri qindronte. I dhimbesh e ama, por s' mundesh të bante diçka qi s' dinte, qi s' donte.

Vjetët kishin kalue. E ama erdh e u ba ma keq. Dukesh se s' e kishte të gjatë.

Nji mbramje, kur Pjetri kishte këthye në shtëpi, e ama i kishte thanë : Nëser Shëgen ka me ardhë e me e marrë Nika, e kam shitë.

Pjetrit i erdh keq. Lopë e mirë, Shëga. E vetëja qi kishin. Por s' e çoi të gjatë. Kur u nda prej saj, gadi sa nuk i pshtuen lotë.

Nji mbramje u muer vesh se kishin vra Ndrec Nikë Hiten ; gjaksin e tet, bashkë me djalin e

— Kush do t' a ketë vra ? — pyeti Pjetri t' amën.

— Unë shtiaa me e vra — tha ajo e kënaqun. Për kët punë e shita lopën. Tesh mundem me dekë e kënaqun,

Dhe, me të vertetë, nuk shkoi shumë gjatë e mbylli sytë përgjithëmonë. Pjetri kishte mbetë fare i vetëm. E, mbi të gjitha, në gjak. E iu donte me u ruejtë, me pasë frikë edhe prej hijes së vet. E dinte se kishin me ia bamë gjamen ndonji ditë. Prandaj mblodhi do cakla qi kishte, shiti lirë bagjinë e pakë e ra në shehër, në Shkodër. U vendue ruejtë lopësh të nji reshper. Gjinde e keqe boll. E kishin vu me vjetë në nji jerevi të shkatrue me, hate tepricat e tyre e, veç lopëve, merresh edhe me rraquet e shtëpisë.

Gjaksit nuk e lanë rahat, edhe në Shkodër. Nji natë vonë, dikush e gluejti me pushkë andej nga Arra e Madhe. Ia ngjiti në brijë. Ra per tokë. I mbulue me gjak. Kur erdh ndermend e pa vehten në spital. S' kishte qenë ndonjherë përpara. Plaga ishte e randë. Ndei ma teper se nji muej. Në spital e kishte ndi vehten mirë. Të paktën s' durote fjalët e zotnive e hate e flente ma mirë. Kur doli prej spitalit, shkoi te zotnija. E Nxurerën jashtë. Kishin marrë nji tjetër.

U suell do kohë. I kishte teprue ndonji lekë. Por s' i zgjatën shumë.

Mbeti edhe pa bukë.

I thanë se në gjymryk mund të gjente punë. Punoj si hamall. Punë e randë, por ishte i bashëm e i kuvetishëm. Por, edhe atje, herë kishte e herë s' kishte punë. Mandej, hamaj kishte plot. Me njimijë mundime kurseu do pare e bleu një sharrë. Sillesh nëper shtëpijat e zotnive e u sharronte drutë, për një copë bukë, sa me mbajtë shpirtin.

Flente ku të mundesh. Shpesh jashtë. Jetë qejsh.

E, pra, ai shihte njerës që e çojshin mrekulli. Njimijë të mirat kishin. Ai i kishte panë shtëpinë e zotnisë së tij, në shtëpijat e tjera që kishte shkue me sharrue dru. Kurse, nga ana tjetër; kishte qinda njerës, si ai, pa strehë e pa bukë. E punë s' kishin. Ai donte me punue, jo me lypë, jo me jetue nga mëshira e të tjerëve. Kishte shkue në fabrikë të makaronave me kërkue punë. S' i kishin dhanë. S' i dhanë as n' ate të cingareve e të sapunit. Fabrika kishte e punë s' kishte. Pse?

Pse në s' dinte me e thanë, veç ndinte të rritesh në zemër të tij një mëni e madhe për gjithë ata njerës që kishin gjithëcka e që s' dojshin me dajtë gjë fare për njerëzit që s' kishin kurrëgjë mbas shpirtit veç mjerisë së tyre.

Kur ruente gjanë në fshat, ishte takue nganjherë, tinës, me një djal, që vinte andej, për pushime. Ishte një djalë i ri, i zbetë si limoni, i thatë. Dy pare njeri. Por me sa besim, me sa zjarr fliste. Ai, atëherë, i thonin fjalë të çuditshme, i thonte se do të vijë një kohë në të cilën të gjithë njerëzit do të jetojnë të lumtur. Përralla! Ku ishte kjo ditë? Kur do të vinte? Kush do ta binte? Ata, a? Zhelangat, njerëzit pa shpirt e me bark thatë? Apo mos të tjerët?

Kur do të vinte kjo ditë e si do të vinte filloi ta kuptojë mbas disa vjetësh, atëherë kur u njoft me Hilën; një puntor kund një tridhetë vjetësh, që punonte në fabrikë të duhanit. Shumë gjana filloi të kuptojë atëherë. E fjaltë e bukra të priftit, që fliste për dashni e për vllazni midis njerëzve, atje në katund, iu dukën rrena, e pëllumbat e krishtit — fashistat italianë — për të cilët fliste me aqë zjarr prifti në kishë në Shkodër iu dukën ma të zjy se dreqnit e ferrit, e zotnajtë, reshperët, filloi me i pa ashtu si ishën me të vërtetë; ushujza të ndyta që i pijshin gjakun puntorit, E të ndytë e të poshtër iu dukën bajraktarët, që me ndasina

e me vrasje e grëndje mbajshin sundimin e tyre në mal. Shumë gjana filloi të kuptojë Pjetri. E kur ndau traktet e parë, qi i dha Hila, kur vrau me dorë të vet, ai qi s' donte me vra për gjak një tjetër, splunën e parë, atëherë kuptoi edhe diçka tjetër: dita për të cilën me aqë pasion i kishte dalë ai djali thatanik në katund nuk do të vanonte të vinte e nuk do ta bijshin as pëllumbat e krishtif, as bajraktarët, as reshperët, por punëtorët si Hila, shokët e tij, fshatarët e vorfen, si ai, njerëzit e thjeshtë, të rjepun e të shtypun, si ai, brez pas brezi, do ta binte Partija, komunistat. Në fillim, me gjithë bisedimet e shpeshtë me Hilën, s' pati një ide shumë të qartë për Partinë dhe për forcën e pathyeshme të saj. Por, kur hyni në një grup simpatizantësh, e, ma vonë, në një grup edukativ të Partisë, kur u ba pjesëtar i një njësiti gerrit të qytetit, atëherë nisi të kuptojë qartë se ç' fat ishte për vendin tonë të kishte një Parti të tillë.

Lufta ishte bamë e ashpër; edhe ma e ashpër me ardhjen e gjermanëve. Bajraktarët, reshperët, e ndijshin se po u vjen fundi.

Prandaj ishin bamë edhe ma të egër. Me shpatullat të sigurueme nga zotniji e tyre, nazistat, burgosëshin e vritshin, me ndihmën e tyre, si pa gja të keq. Por lufta nuk pushoi. E n' atë luftë Pjetri filloi të kalitësh.

Kur i thanë të dali në mal, ai u gëzua pësëtepermi. Kishte ndigjue shumë herë në bisedimet me shokët për trimëritë e partizanëve. Tash, do t' ishte vetë i fillë. Do të mbante pushkë e do t' ua shkrehnte në kokë nazistave e tradhëtarëve.

U shque për trimëninë e tij. Bashkëfshatarët e tij, po ta kishin pamë, nuk do të kishin njohtë në Pjetrin e sotshëm, atë djalin e turpshëm, qi kishte "koritë" konakun, pse s' kishte ndigjue, dikur, me vra një njeri mbas shpine. Por bashkëfshatarët e tij, për fat të keq, s' do ta shihshin. Ata, me ç' kishte ndigjue Pjetri, ende s' kishin dalë në mal. Bajraktarët e ndasitë i kishin mbajtë larg nga lufta partizane.

Çlirimi e gjeti komandant skuadre. Qëndroi disa kohë n' ushtri. Aty mësoi edhe me këadue e me shkruie mirë. Kishte fillue qyshë në mal.

Hila kishte kalue në pushtet, në një ministri. I shkruiejshin njani tjetrit shpesh. Një ditë muer një leter prej tij. E ia jëmëronie se do të hapesh miniëra dhe e këshillonte të shkonte atje, se i

njihte mirë ato anë e do të kishte qenë i nevojshëm. Pjetri s' e
dani asnji as dy. Bani kërkesën qi të largohesh nga ushtria. Ia
pranuen. Mbas pak u nis për në miniërë. Qe një ndër puntorët
e parë. I u vu punës me gjithë shpirtë. E, me ndihmën e Partisë,
të shokëve, të drejtorit, kishte shkue përpara. Aty ishte bamë edhe
antar partije. Më 11 Prill 1947. Nji ditë e paharrueshme.

X

Kur u çue, s' gjeti as Lleshin, as Ndokën, Pyeti për ta.

— Kanë dalë — iu përgjegjën puntorët, ka kohë.

U ia, hangri pak bukë e duel jashtë.

— Në klub do të jenë — meudoj. Por s' i gjeti.

— Ku do të jenë futë ?

Desh me këthye. Ecte ngadalë !

”Ma mirë po kthej në shtëpi. Nesër kam kurs. Duhet me u

pregalitë.

Por qe, aty afer spitalit, takoi Ndokën.

— Po ti ?

— Po pres Lleshin. Asht te doktori.

Pjetri u vra.

— Mos asht smutë ? Ça ka ?

Ndoka qeshi.

— I dhemb barku. E ça mos me i dhimbët ? A e pë sa hangri
mbramë ? Jo, t' i s' e pe, s' e kishe mendjen aty, ti. Boli thashë ;
”mos ha kaqë shumë, mor Llesh. Po kuj me i folë, se ? Ai s'
bante za, veç më shikjote e hate. Ha e hae ha, si lugat. Joo,
s' kam pa nji ksi teveqelit.

— Mos të na bijnë i lig — tha Pjetri mendueshëm.

— Ai, a ? Hama drej, se e gjen gja. Mos baj kasavet për
kët punë.

Mbas pak, Lleshi doli jashtë tanë turij.

— Ej, ça të tha ? — pyeti Ndoka.

Lleshi rrudhi buzët.

— Ça më tha ? E kush mujt me marrë vësh se ça më ngat-
roi ? S' dij ça permendi disa emna të zorshem, qi, hama drej
se më hinë në krye. Po unë me ba me i pasë të tana ato të li-
ga qi më tha, kishe shkue në Parrisë me kohë, or mek !

Pjetri nderhyni.

— Shikjo, lum Lleshi, edhe doktorat kanë punën e tyre, e të mirë fort, bile. Kush të shëndoshi, kur vrave dorën vjet në minierë ?

Lleshi i freu :

— Kush po thotë se s' duhen gja doktorat, bre burrë ? Mos m' i merr fjalët skalapurri. Veç a e diu ça më tha ? Duhet me ndejë ratë tri ditë, qe bile më dha një dorë për drejtorin. Po me sa mend kujton ti se po ulem e po pushoj vetë tesh ?

U këthye nga Ndoka, kërcënues :

— Por ti e ke fajin, e dreqi me brena. Po ty ça të gërmoj me më thanë me shkue e me u kqyrë te heqimi ?

— Qyre, qyre, unë e paskam fajin ? Unë për të miren tande e pata. Mbramë...

Lleshi s' e la me vijue.

— Uffif ; Mbramë !... Ç' makalush qi je ! Ajo a punë e kryeme. Unë sot jam si molla. E, masdite, due me shkue në punë. Por të mas xehena kot tesh. A diu ça ?...

— Shkojmë e losim domino — ja priti Ndoka. E dij se ça don me thanë. A po vjen Pjetër ? Po shkojmë e bajmë një trishe.

— Mirë, por sall rji lojë, se kamë punë.

E u drejtuen nga klubi.

XI

Pjetri i njihite të gjithë pjesëmarrësit në kursin për minatorë. Nji pjesë e madhe e tyre kishin punue me te. Mbas këtij kursi, do të baheshin minatorë. Keq per kuadro. Por kuadrot në punë formohen qe, ashtu si ai vetë, edhe të tjerët. Kuadrot s' bijnë nga qielli.

Mjafton të dijsht t' i nxisish, t' i perkrahisht, kur duhet, t' i njehish, e puntorët e thjeshtë, njerëzit me vallnet, janë në gjendje me bamë mrekulliaa. E kuadrot në minierë gjatë punës kishin dalë. Përgjegjësi i repartit të fonderisë kishite qenë punëtorë. i thjeshtë. Po ashtu dhe përgjegjësi i ofiqinës. Por sot e njihshin mirë mjeshitërinë e tyre.

Pjetri e dinte. Kishte pasë luftë në këte çeshtje. Perveç se në Drejtori, edhe në organizaten e partisë ishte ngritë shpesh çeshtja e kuadrove. Kishte shoke, qi s' kishin besim në mundësinë e ngritjes së kuadrove të specializucine.

— S' mund të ngresh një njeri të pagëdhendun e t' i besosh një detyrë me randësi. Duhet njerës me shkollë thojshin ata.

— Ene s' i kemi — thonte Leksi e të tjerë — s' i kemi. S' asht faji ynë që s' kemi pasë shkolla të mjafta, por i regjimeve të maparshëm antipopullorë. Ne nuk mund të presim derisa të vijnë kuadro që nga jashtë, deri sa të mbarojnë shkollën. S' do mend që do të na vlejnë shumë, do të dijnë ma shumë se ne, por ndërkasë, ne duhet të punojmë, t' u apim doren shokëve. Kur të vijnë studentat tonë nga jashtë, aq ma mirë. Miniera do të rritet, do të zgjanohet, punë do të ketë për të gjithë. S' keni pse të ngurroni. Ja, shihni shokun Pjetër, për shembëll. Edhe ky fshatar asht. E kemi ngrejtë. Kemi pasë të drejtë, apo kemi bamë gabim? S' keni pse të dyshoni, shokë. Ne jemi komunistë. Komunistët nuk tremben nga përgjegjësi, që u ngarkohet, por e plotësojnë me bindje dhe me ngulm.

Lufia kishte qenë e ashpër, por Leksi, Saliu, pjesa ma e madhe kishin fitue. Me hapjen e kurseve ishte bamë një punë e mirë. Punëtorët dojshin me ecë, mos me mbetë në vend. Kush asht ai qorr, që s' don sy? E nga ana tjetër u ishte dhanë edhe një përgjegje e mirë teknikëve jugosllavë, që hungrojshin se punëtorët t' onë s' janë të zotë për asgja.

Pjetri flet ngadalë, qartë, pa fjalë të mëdha, ashtu, n' at gjurhën e thjeshtë të tyne. E ata marrin vesh, e ndigjojnë me qejf, ate, një njeri të thjeshtë si ata.

Nësa flet, i shikon. Qe, në rrjeshtin e parë Ndue Per Gega. Mezi i kishte pasë qenë mbushë mendja që të vinte në minierë. S' vjen hejrr prej saj — thonte. Por, po ta pyetshe n' at ças, do të kishte përgjegjë krejt ndryshe. E, si ai, të tjerët.

XII

Në rendin e ditës së mbledhjes së organizatës së Partisë, një nder pikat kryesore, ishte gjendja në minierë. Referoi Salin, që ishte dhe anëtarë i byrosë.

— Shokë — tha ai — gjendja në minierë s' asht aqë e mirë. Puna çalon. Shihet — e sidomos u shihte në mënyrë të theksueme përpara pak kohe — një ngadalësim në ritmin e punës. Arsyet munt të jenë të shumta. Një n këto më duket se e ka

rrajën te disa fjalë të perhapuna në mes të puntorëve se miniera do të mbyllet.

— Ato fjalë i ka perhapë Brahimi — tha Gjoka ; përgjegjësi i centralit.

— Sidoqoftë — vijoi Saliu = fjalët janë perhapë. Dhe kjo damton randë punën në minierë. Ku s' ka siguri, s' mund të ketë punë të saktë, Byroja i ka dalë kësaj pune përpara. Prandaj vendosëm qi të merren menjherë masa, t' organizohet sa ma mirë puna. Dhe jo një punë dosido, por një lëvizje e vërtetë sulmuese, qi të përfshijë gjithë punëtorët. Kjo ka fillue. Pjetri, Nika e Ndou janë vu në krye të kësaj lëvizje. Por kjo s'mjafton. Si thashë, duhet të zgjanohet, të përhapet në masë. E ne komunistët duhet të jemi në ballë, të japim shembullin personal. Pse ka disa prej nesh, qi s' e kryejnë detyren si duhet. Ja, këtu kemi Petron dhe Andrian ! Asnjani prej tyre s' e plotëson normën. Si do të mund të dalin këta shokë përpara punëtorëve të tjerë e t' i nxisin për punë, kur vetë ata s' e plotësojnë normën ? Por s' janë vetëm ata qi s' punojnë mirë. Ka edhe shokë të tjerë. Edhe unë vetë, si komunist e si drejtor, s' e kam krye punën aqë sa duhet e si duhet. Këto kohët e fundit sidomos, jam marrë me shumë me shkresa — qi janë të nevojshëme, të domosdoshme, por si s' janë gjithëcka — dhe kam lanë mbas dore ndjekjen praktike të punimeve në minierë. Ky asht aj shokë, asht gabim i randë. Dhe unë premtoj se do ta ndreq, sa ma shpejt. Ne s' kemi frikë të vemë në dukje gabimet tona. Ne i njohim këta gabime. Puna asht t' i ndreqim e në një kohë sa ma të shkurtën. Por mos të zgjatemi. Puna qëndron këtu : si ta organizojmë sa ma mirë levizjen sulmuese, si ta nxisim, si ta përkrahim ; Shokët le të flasin, le të çfaqin mendimin e tyre. Kush e do fjalën ?

Andrea ngriti gishtin.

— Shoku Sali ka të drejtë — tha = Duhet organizue sa ma mirë puna. E ne komunistët duhet të jemi në krye të levizjes sulmuese. Ai më kritikoi me plot të drejtë. Unë kohët e fundit kam ranë në plogëshi. Edhe unë kam ndigjue qi do të mbyllet miniera. E vend qi ta kundërshtoj këte, në vend qi t' ua mbushi mendjen punëtorëve se këto janë fjalë boshe, se miniera s' do të mbyllet, se s' ka si të mbyllet, kam ranë në pozitat e tyre, u kam dhanë te drejtë. Por premtoj përpara gjithë shokëve se sot

do ta thyej normën. E ky do të jetë vetëm fillimi. Due të them edhe diçka tjetër. Ndoshta e kam gabim, por s' due me e mbajtë këtë mendim të mbyllun, të fshehtë nga shokët. Unë due t' i hap zemrën Partisë. Për ne, Partija asht si nana e perbashkët, Teknikët jugosllavë në minierë s' e kanë me të drejtë. Ata na qesin njimijë bishta e ngatrrresa. Pusi...

— Ashtu asht = këcej Pjetri — Ata e kanë me hile.

Leksi i preu fjalën.

— Ndal, Pjetër, këtu ka rregull. Mos harro, se flitet me rrallë. Mos ia pre fjalën shokut. Ke për të thanë ma gja, shoku Andrea?

— Ja, këte kishje për të thanë. Unë s' e kam me popujt jugosllavë. Në kemi luftue krah per krah me ta kunder fashizmit. Ju e dini, unë kam qenë vetë partizan në Divizionin e pestë. Në luftuem për çlirimin e tyne. Ata na priten me krahë hapët, si vëllezën të vërtetë. E ashtu jemi. Popujt vëllezën janë. S' ka popuj të mirë e të këqij. Por, këta specialistët këtu, s' më duken në rregull. Ata mundohen të na pengojnë në punë. Sa të jenë këtu, do të na sjellin ngatërresa. Për ditë e ma teper. Unë mendoj qi të kërkojmë largimin e tyne. Kaq pata.

— Kush e do fjalën, shokë.

— Me leje? — tha Pjetri.

— Fol, shoku Pjetër — tha Leksi.

— Qe ça deshta me thanë. Faji qi puna s' ka shkue mirë na bie ne, anëtarëve të Partisë, ma parë e ma dalë. Veç diçka due me thanë. Andrea e tha mirë. Duhet me ia hapë zemrën Partisë. Unë e kam thanë edhe herë të tjera. Teknikët jugosllavë këtu në minierë janë tue na sjellë shumë telashe. A thue se kanë ardhë me na ngatërrue e jo me na ndreqë punë. Ju të tanë do ta keni marrë vesh punën e betonimit të pusit përsëmbrapshti. Unë s'dij shumë gjana, s'kam kenë në shkollë; s'marr shumë vesh nga teknika, por, më ndigjoni mue, shokë, ktu s' a punë teknike. Ktu mund të jetë fjala për gjithçka; por jo për teknikë. Na kena nevojë për ndihmë. Na me gjithë zemër i presim miqt qi donë me na ndihmue. Por miqt, veç. E miqt për mue kanë kenë inxhinjerat sovjetikë. A ju kujtohen, shokë? Gojë ambël e të sjellshe me të tanë. Si ç' u çue ndonjiherë ndonji puntor me thanë një gjysë fjale të keqe për ta? Kurse për këta të tjerët, veç fjalë të këqija të ndigjon veshi. E me hak. Si s' mbetne pa u xanë me kend? Si s' mbetne pa i futë hundët kundë?

Pjetri hesht. Shkoi njherë rreth e rrotull, si të donte me
vumë ie a po e ndigjojshin, e, mbasandaj, i kënaqun, vijoi :

— Ne kena faj se s' kena punue mirë. E thashë parë. Por
edhe një gja veç : po kje se punët në minierë s' shkojnë mirë,
shkaku kryesor janë ata, teknikët jugosllavë. Sa për punë të lar-
gimit të tyne, qi xuni me gojë Andrea, s' ke ku e merr një punë
ma të bukur. Për sherr i kena, jo për hejrr. Kaqë pata.

Muer frymë thellë, si t' ishte çlirue nga një barrë e randë.

Nxuer kutinë e duhanit, droth një cigare të trashë, e ndezi.
Shtullungat e tymit të cigares së tij u bashkuen me ato të ciga-
reve të dhjetra shokësh qi hiqshin duhan pa pra. Dhoma e ma-
dhe ishte si e mbushun me mjegull. Por asnjë s' e vinte re.

Folën edhe mjaft shokë të tjerë. Pjesa ma e madhe e tyne
u përqëndrue rreth sabotimeve të teknikëve jugosllavë.

Pastaj e mori fjalën Leksi.

— Shokë — tha ai — nga diskutimet tuaja doli e qartë një
gja : punët në minierë nuk kanë shkue mirë. Shumë shokë kanë
kritikë dhe autokritikë. Kjo asht një gja e mirë. Kritika dhe auto-
kritika janë një armë e fuqishme dhe e domosdoshme në duert
e partisë sonë. Ato na ndihmojnë për të vu në dukje gabime e
të metat tona dhe të shokëve, për t' i ndreqë, për të shkue për-
para? Ne të gjithë — si u tha nga shokët, kemi faj, tue fillue nga
unë, nga drejtori, Pjetri e të tjerët. Mbledhja e sontme ka për të
na vleftë mjaft. Ne do t' i ndreqim të metat tona, shokë. Pa tjetër.
Çeshtja asht që t' organizojmë sa ma mira punën, të lidhemi me
masën pa parti, të nxisim e të zhvillojmë sa ma shumë lëvizjen
sulmuese, tue u vu në ballë të saj ne, komunistët. Ne do ta bajmë
këte, ne kemi fillue ta bajmë. Të gjithë duhet të ndjekim she-
mbullin e Nikës, Ndout e të Pjetrit. Organizata e Partisë do të
ndihmojë me të gjitha forcat e saj drejlorinë në këtë çeshtje kaqë
të randësishme. Në minierën tonë ka pak sulmues, shokë. Kjo
gjendje s' mund të zgjasë ma. Sulmuesit janë ndera e jonë, janë
shpirti i punës, i prodhimit. Pa sulmues s' ka prodhim të lartë.

Sytë e të gjithëve ishin ngulë në fëtyrën tërheqëse, burrënore
të tij. Ai vijoi :

— Disa shokë çfaqën mendimin se duhet kërkue largimi i
teknikëve jugosllavë nga miniera. Dëgjoni, shokë. Kjo asht një
çeshtje qi s' mund ta vendosim ne. Qeverija jonë ka një seri marrë-

vesnjesh ekonomijke me Qeverinë jugosllave. Këto punë i vendosi Komiteti Qëndror i Partisë, Qeverija. Unë e di se teknikët jugosllavë këtu s' kanë punue si duhet. Unë jam i një mendjes me Pjetrin se pusi nuk betonohet nga kryet. Vetëm se çdo gja ka rregull, disiplinë, jerarki. Ne jeni ushtarë, shokë, ushtarë të Partisë sonë heroike. Partija jonë nuk shkon më tym përpara, vigjëllon, për këte të jeni të sigurtë. Komunistë ka gjithkund, edhe në fshatrat ma të humbun të vendit tonë. E ata s' rrijnë me duer kryq, shikojnë, gjykojnë. Partija s' fle. Komiteti Qendror dhe shoku Enver, po ta sholin të drejtë dhe t' arsyeshme do të marrin masa. Ne duhet të kemi besim në ta, në Bashkimin Sovjetik, në Stalinin. Sidoqoftë, unë do ta raportoij çeshtjen ma lart. Ndërkaqë, kini para sysh një gja: jini vigjilentë, por edhe të matun, Punoni me ndërgegje, sa ma shumë dhe ma mirë në sektorin tuej, udhëhiqni, ashtu si u bie barra dhe detyra komunistëve, masën pa parti. Jepni shembullin personal në punë dhe miniera do të shikojë mirë. Kaqë paia për të thanë, shokë.

XIII

Kur Leksi shkoi në shtëpi, mesnata kishte kalue. E shoqja po flinte. I erdhi keq ta zgjojë. Ajo kishte qenë e sëmundë randë dy muej rrjesht, nga tifoja. Tash ishte në periudhën e përmirësimit, por mjaft të ngadalëshëm.

Në shtratit e vogël pranë saj, flinte i biri. S' i kishte mbushë dy vjetët. Me duerët e hapuna, ai flinte i qetë. Tue shikue ato dy krijesa aqë të dashuna për te, një ndiesi e thellë kënaqësi e kishte pushtue. Familja, e bazueme në dashurinë dhe në mirëkuptimin reciprok, ishte diçka e mrekullueshme. Sa të marrë janë disa shokë, qi s' duen të martohen, mendoj.

Hangri shpejt e shpejt, ra në shtrat. Hyni ngadalë, me kujdes, qi të mos të zgjojë Marikën, të shoqen.

Gjumi nuk e zu shpejt. I kujtohesh mbledhja, shokët, fjalët e tyne kundër teknikëve jugosllavë në minierë, dyshimet qi kishin çfaqë. Shokët kishin të drejtë. Ashtu ishte. Leksi e dinte. Shumë herë kishte vu re sjelljen e keqe të teknikëve jugosllavë, arrogancën e Bozhidarit, të Brankos e të dy kaposhive të tjerë. Pjetri kishte të drejte. Në punë të tyne, sado e thjeshtë që mund t' ishte kjo, si puna e kazmave, për shembëll, s' vente çdo gja në

regull. Jo, e tynja s' ishte punë miqsh, qì kishin ardhë me bisedue me gjithë mend. Aty kishte punë anmiqsore.

E shoqja filloi të lëvizë. Diçka pëshpëriste, diçka të pakuptueshme. E kapì një dëshirë e madhe ta zgjojë, të bisedojë me te. Ajo ishte shoqe e vjetër, antare partije që më 1943. Sa herë kishin bisedue për punë të teknikëve jugosllavë të minierës me te. Por prap nuk iu ba me e zgjue. Ishte e lodhun. Nesër do të bisedojshin.

Për një qime floku kishte shpëtue Marika. Dhjetë ditë me radhë ajo s' kishte qenë fare ndërmend. Doktorì pothuejse e kishte humbë shpresën ta shpëtonte. Sa kishte vuejtë ai n' ato ditë ankthi e frike! Ai ishte komunist e komunistët dijnë t' i bajnë ballë çdo fatkeqësije, edhe asaj ma të madhes. Por, megjithëkëte, mendimi, vetëm mendimi se mund ta humbëte, e bante me vuejtë në një mënyrë të tmershme. Ai nuk mund të pajtohesh me at mendim. Ajo ishte bamë pjesë e pandame e jetës së tij. I lidhte një e kalueme e tanë përpjekjesh dhe lufte per liri.

Ishin njohtë në Korçë, gjatë pushtimit fashist italian. Atij i kishte bamë mbresë të madhe ajo vajzë aqë e bukur dhe e thjeshtë, kur e kishte takue për të parën herë në mbledhjen e gjanë të rinisë komuniste të lagjes. Me sa zjarr, me sa bindje e entuziazëm kishte folë ajo atë ditë. Si kishin shkëlqye sytë e saj të zij!

Ishte nxanëse në lice, por e kishin përzanë nga shkollia, si element të padëshirushëm, ashtu si kishin përzanë edhe ate nga teknikja. Ishin pamë edhe herë të tjera, por s' kishin bisedue gjatë. Pastaj Leksi e kishin dërgue si përgjegjës të grupit edukativ, ku bante pjesë ajo. Tash shiheshin shpesh. Ajo punonte mirë, gjithëmonë e gatëshme me krye çdo punë qì i ngarkonte.

Leksi filloi të mendojë shumë për te. Dyshoi se mos kishte ranë në dashuri. Por e largoi at mendim, "S' kemi kohë të merremi me çeshtje të tilla tashti — i tha vetes — tash duhet luftue anmiku, kjo asht detyra jonë." Por prap vijonte të mendonte për te, ma me ngulm, ma me kënaqësi se përpara.

Leksi ra në sy të policisë. Nji herë kishin shkue në shtëpi ta arrestojshin. Por s' e kishin gjetë. Ishte vetëm e ama plakë. Qëndrimi i tij në qytet u ba i pa mundun. Doli në mal. Ra në mjaft luftime, sa herë e pa vetes në rrezik. E, në këta çase, dy fytyra i dilshin përpara, përzilëshin, shkriheshin në një: Ajo e

s' amës dhe ajo e Marikës. S' kishte dyshim. Ai e dashunonte. Kur Marika erdhi në njisitin e tyne, ai u gëzue pa masë, e ndjeu vehten të lumtun. Por lumtunija e tij nuk zgjati shumë. Mbas disa ditësh, Marikën e dërguen të punojë në terren, në fshatrat e çliruem. Kur i qillonte ta shihte ndonjiherë, ishte si ditë feste për te.

Çlirimi Leksi e gjeti komisar kompanije. Ndel disa muej në ushtri. Pastaj kaloi në pushtet, në Tiranë. Këtu i erdhi lajmi i vdekjes së nanës. Shkoi me leje në Korçë. Tashti kishte mbetë vetëm, s' kishte njeri të tijin. U takue me Mariken. Ajo iu duk ma e bukur dhe ma e dashun se përpara. S' kishte se ç'të priste ma. I hapi zemrën. S' pat nevojë për shumë fjalë. Ata u kuptuen menjisherë. Ai e mori me vehte në Tiranë. Këtu qëndruen vetëm dy muej. Shkuen në minierë.

S' ishte e lehte puna aty. Tjerë njerës, tjetër ambient. Por Leksi nuk u dëshpërue. I u vu punës me zellë. Njerëzit duhet me ditë me i njohtë, me u hy në shpirt, me i kuptue. Kjo asht çeshtja kryesore. Po bane këte, çdo gja do të shkojë mirë, mjaft që të dish me punue e të dësh me punue. E kështu kishte ngjamë me të vërtetë. Leksi kishte fitue dashuninë e të gjith minatorve. Leksi jonë — kështu e thirrshin, ata burra të regjun me jetën, qi kishin vujtë e hekë të zitë e thoit. E ai ishte i kënaqun.

XIV

"Njiqind e gjashtëmbëdhjetë vagona, njiqind e gjashtëmbëdhjetë, njiqind e gjashtëmbëdhjetë". Tre ma tepër se ne. Bukur kanë punue. Alamet djalit asht Nika. Gjysëm fjalë s'e flet por punën e ban, veç. Njiqind e gjashtëmbëdhjetë. Zor se kena me mujtë me ia kalue. Se punëtorët njerës janë, jo makina. Çdo gja ka kufi. Jo, s'kena me mujtë me ia kalue. E kotë. Nika ka me fitue, Nika ka me fitue."

Pjetri ofshan. Asht vonë, shumë vonë, por s' mbyllen sytë me gozhdë.

Ai s' kishte nxjerrë atë ditë ma shumë se njiqind e trembëdhjetë vagona. Pak. Shumë pak. Dikur po t'i thojshin se do të nxirte në nji turn njiqind e trembëdhjetë vagona, nuk do të kishte besue. Sot shumë pak.

"Por a asht e mundun që të mos nxjerrë më shumë se aqë?"

A kena punue si duhet? Unë vetë, ai i kam ndihmue minatorët
si duhet? S'kalohet? Si kenka kjo punë? Punëtorët janë të shë-
ndoshë, e njohin minierën, e dijnë punën e tyre. Punëtorët
s'janë makina por i kanë në dorë makinat, i urdhënojnë. Makina
është çelik, por zemrën e ka njeriu e zemra e njeriut është ma e
fortë se çeliku. Guxim duhet, vullnet. S'kalohet? Jo, do t'a ka-
lojmë, do t'a kalojmë. Njiqindësia është mbledhë do të nxjerr, nji-
qindenjizet, njiqindenjizet..."

Sytë mbyllen ngadalë.

"Njiqindenjizet, njiqindenjizet."

XV.

Nga fundi i javës, atëherë kur Saliu kishte humbur pothuaj
se çdo shpresë, erdhi komisioni nga Tirana me në krye drejtorin
e përgjithëshëm të minierave.

U mbledhën me Bozhidarin, Brankon Ivanin, Brahimin dhe
Leksin në zyrë të drejtorit.

Drejtori i përgjithëshëm ishte një djalë i ri kundër 27 vjeç.
Kishte një fytyrë të qeshur, të mprehtë, flokët të gështenjë
kaçurrela.

Si biseduen pak, drejtori tha:

— Shkojmë dhe e shohim punën në vend.

Në komision ishte edhe një inxhinjer specialist. Ky e stu-
dijoi lillë e për për punën, bëri pyetje të shumta, bisedoi me
Saliun me teknikat jugosllavë, me punëtorët ma të vjetër të mi-
nierës e ma në fund me një za të trashë e të thellë, kur rreth e
përqark tij nuk ndihesh miza e të gjithë sytë ishin ngulë në bu-
zët e tij ai tha:

— Pusi, n'asnji mënyrë, nuk mund të betonohet nga natë:
Asht e pa mundun. Sa për nevojtoret duhen mbulue, për ndry-
she nuk mund të qëndrojnë ashtu.

Bozhidari ndigjoi i vramë në fytyrë përkëthimin e Brahimit.
Sa ma shumë ndigjonte aq ma tepër errej fytyra e tij.

— Kjo asht mungesë besimi — shfrehu në fund me inat.
Inxhinjeri, mbassi e shikoi ngultas në sy për pak hohë tha:

— S'dij, se si e queni ju, por unë këte e quej shkencë,
teknikë. Më bindëni për të kundërlën e unë do të jem i njëj me-
ndjeje me ju.

Por Bozhidari s'foli. S'kishte me se t'a bindëte.
Brankoja ishte verdhë në fytyre e ishte bamë si limoni.
T'a kishje pre, s'i dilte gjak.
Drejtori i përgjithshëm tha:

— Un do ta raportoj çeshtjen ma nalt. Do të raportoj edhe mendimi: e inxhinjerit t'onë. Për tash, të pushojnë punimet për betonimin e pusit nga kreu.

« Kjo do të thotë mendoj Saliu me vehte — s' e edhe kjo punë mbaroi. Pezullimi i punimeve në krye do të thatë vijimi i punimeve në fund të pusit, përsëmbari, ashtu si duhet ».

Bozhidari u ngrit, hijerandë. Të tjerët e ndoqen, duelën përjashta, me një çehre të inatosun.

Pjetri, gadi sa nuk u çmend nga gëzimi, kur i thanë se ç'kishte ndodhë.

— A ndive? — i thonte Lleshit e e kapte në grykë. E, sikur kjo t'i dukesh shumë pak për të shpreh gëzimin e kënaqësinë qi ndinte, i binte grushta, sa mundëte e ku mundëte.

— More, a luejte meç, a?

— Për një grimë, për një grimë, Llesh, për një grimë — e fu drejtonte Ndokës.

Qe, kishte fillue. Për herë të parë një urdhën i tyne nuk kishte shkue në vend. Kjo donte me thanë diçka. Se ç'ka, as Saliu s'dinte me ia spjegue tamaa. Por diçka ishte. Ma vonë kishte me e marrë vesh ma mirë.

Pjetri e vu re, kur bisedoi me drejtorin e përgjithshëm. Kur i thamë se e kërkon, ai u tremb për një ças.

"Mos të na nxjerri ndonji bisht" mendoi.

Por, kur u njoht me te, pau të kundërtën. Ai bisedoi me Pjetrin si të kishin qenë miq të vjetër, u interesue për jetën e tij, e pyeti për gjithçka. Edhe një gja tjetër i ra në sy Pjetrit, një gja e vogël, ndoshta, por qi kishte, edhe ajo, kuptimin e saj. Kur ai deshi me vizitue minierën fillë e për pe, mori Pjetrin me e shoqne. I pëlqeu shumë sidomos, gara qi ishte shpallë në mes turneve.

Pjetri deshi me i folë për punë të Brankos, por ai ia preu shkurt:

— E di, e di, veç ti shikjo punën — i kishte thanë — Punë mbi të gjitha. Sa për të tjerat, të gjitha rregullohen. Ti ke thyem rekordin në minierë. Shiko ta çojsh përpara.

"Dreq, s'më la me folë, e unë desha me i thanë gjithçka, me i hapë zemrën, si vllaut, si shokut ma të mirë".

XVI.

Lleshi, Pjetri e Leksi ishin mbledhë në zyre të tija.

— Ja, shoku Leks, kështu do të kursehet mjaft kohë — i tha Pjetri sekretarit të Partisë.

— Mirë e ke mendue, Pjetër.

— Besa, a din ça, me folë të drejtën Lleshi ma shtini ndër-mend. Mbramë kur shkuen, me ra me fjetë, më tha: "Mor Pjetër, a din ? Por, qe tek asht, le ta diftojë vetë.

Lleshi u kollit. Tha:

— Kishje kohë qi mendojshe për këtë punë. Duhet gjetë ndonji gja e re thojshë, ndonji marifet i ri, se, përndryshe, s'kena me mujtë me ba gja. Puno sa të deshë, tetë orë të shkreta janë, jo njizet. Qe, na kena fillue me punue mirë tash. Po deri kur ka me shkue kështu ? Do të xjerrim edhe disa vagona ma tepër ? E mandej ?

Shikoi të tjerët pyetës. Përgjigjen e dha vetë:

— Mandej, kena me mbetë në vend. S'kena ku me shkue ma.

— Si mendon ti, Llesh ?

Lleshi nuk foli menjherë.

— S'dij — tha — unë kam mendue diçka, ju pleqnonte vetë. Si të ju duket, po bajmë. Si kjeçë tue thanë, kam mendue kështu: në vend qi minatori me e gërmue, me e mbushë e me e çue vagonin deri te pusi, mos të bajnë gja tjetër veç të nxjerrë metalin. Me e mbushë e me e shty vagonin ta bajnë të tjerë, jo minatorë. Them qi kështu kena me punue ma shpejt e me nxjerrë ma shumë bakër.

Lleshi heshti. Shikonte herë njeinin e herë tjetrin e priste mendimin e tyne.

Sallu pyeti Pjetrin.

— Si thue ti ?

Pjetri u përgjigj me njiherë:

— Më duket se e ka mirë. S'kthe me dalë keq. Kishim me xjerrë ma shumë bakër, ashtu asht. Veç...

— Ç'ke Pjetër ?

— Veç, hangerta dreqi orën, — qeshi Pjetri — si s' më shkoj
ma parë ndermend kjo punë!

Leksi i u buzëqeshi.

— S' ka gja, Pjetër, vetë puna ka me ju mësue me shpikë
metoda, mënyra të reja, si me kursye kohë e me nxjerrë sa ma
shumë metal. Çeshtja asht qi të fillojmë. Eja të shkojmë e të ta-
kohena me drejtorin. Të shohim si e mendon ai.

Saliu nuk ishte në zyrë.

Pyetën shefin e planit.

— Asht në minierë — tha ky.

U drejtuen nga miniera. Hypën n' ashensor. Hynë mbrendë.
Ashensori u ndal në gërmimet e fundit. Disa puntorë po rregu-
llojshin një pompë të re për thithjen e ujit.

— Drejtori shkoi nga galerija e re — tha një puntor, qi pyetën.
Filluen të ecin andej.

Leksi, me llampën e karbitit në dorë, printe. Shikonte gale-
rinat, qi përndaheshin nga të gjitha anët, si damarët e trupit të
njeriut. Damarë qi mbërrijshin në disa qinda metra. Damarë, ku
rrihte pulsi i punës së njeriut të lirë. Ndihesh zhurma e vagonave
qi mbusheshin, e pistoletave qi nguleshin në shkamb. Herë mbas
here, zhurma e ndonji mine, qi shprazej. Ishin minatorët qi me-
rreshin me kërkime.

Leksi vu re se, aty këtu, tubat e ajrit lejshin të kalojshin
ajër. Ishin bremë nga uji, qi binte nga nalt. Leksi, qi e njihte
minierën, si shpinë e tij, ndalesh e i kontrollonte.

— Pse s' janë rregullue tubat, Pjetër?

— Brankoja thot se presim materjal të ri. Do t' i rregullojnë
menjherë.

— Këtu s' asht puna për material të ri. Tubat duhen zanë.
Ma vonë, le të vehen edhe të ri.

Në fund të galerisë, takuen Saliun. Po punonte.

Përsëndeti shokët, buzagas.

— Ç' kemi? — pyeti.

Leksi i spjegoi mendimin e Lleshit.

— Si të duket, Sali? — pyeti Leksi.

— Mendimi asht i bukur. Dute të pyesim minatorët.

Ua sqaroi, thjeshtë.

— Sha buken, mirë e ka mendue Lleshi — tha një minator kund një dzyzet vjeç, i gjatë, me mustaqe të zeza të gjata e me krahorinë e zbërthyer të mbuluem me lesh — mirë e ka mendue, përsëriti.

Të një mendimi qenë edhe minatorët e tjerë.

U larguen.

— Shikjo, Pjetër — tha Saliu nesër me turnin tani ke me e vu në zbatim këtë mënyrë pune. Vetëm kujdesu që çdo puntori t' i apish punën e përshtatshme, që të mos ketë pështjellime.

— Sa për ate, ma len mue — e siguroi Pjetri.

— Mirë, Pjetër. Sot mbase, në pesë eja në drejtori me gjithë përgjegjësit, e skuadrave e brigadierët. Kena me e pieqnie ma mirë punën.

Saliu, pastaj iu suell Leksit :

— Si të duket ? — pyeti. Punët po shkojnë mirë.

— E sheh se ç' ban masa ? — u përgjegy ky — Ja, ka vramë mendjen biri i botës si të nxjerrë diçka të re. E ky s' asht as i pari as i fundit. Të tjerët do të dalin. Masa, kur udhëniqet drejt e me kujdes, ban mrekullina, Sali.

XVII

Dielli të përvëlonte. Ban një të nxehtë me të marrë frymën.

„Po të hyjsh e ta shikojsh thellë e ka kohën, veç. Qershori po na len“.

Saliu heth sytë nga dritarja, andej nga e majta. Disa punëtorë lahen përtej, në bregun tjetër të lumit. Saliu i shikon me smirë.

„Të paktën të mund të shkojsh e të bajshe një bajë“.

Por pret shefit e planit. Duhet shikue realizimi i punës.

Shefi hyn.

Një grumbull letrash përhapet në tryezë.

Saliu zhytet ndër plane, shifra, shkresa, harron çdo gjë, çdo mendim, çdo brengë. Harron bajën që do të kishte dashë me bamë, të nxehtë. Veç, shpesh, me një gjest mekanik, mundohet me fshimë djersën, që i rrjeth çurk në fëtyrë. Por s' ban dobi. Jo vetëm fëtyra, por edhe trupi i asht lamë në djersë.

Del vonë qi të hajë drekë.

Altoparlanti i vumë aty afër drejtorisë, shpëndan tingujt e një muzike të bukur. Mbas pak ndigjohet zani i speakerit :

„Vini re, vini re, vini re“.

Nji pushim i shkurtë.

„Vini re, vini re...“ përsërit speakeri.

„Ndonji lajmërim“ mendon Saliu.

Speakeri fillon të flasë :

„Po japim rezolutën e inforbyrosë mbi gjendjen në Partinë komuniste jugosllave“.

Saliu ngadalëson hapin, ndalon. Diçka me randësi po ngjet. Fillon të ndigjojë, pa humbë asnji fjalë.

Dhe, nësa spikeri flet, nësa vendimet e asaj rezolute me randësi të jashtzakonshëme historike shpërndahej anekand vendit - e, sigurisht, n' ate ças, në të gjitha gjuhët, ndër të gjithë skajet e rruzullimit — ndin se terri shpërndahej, se në ndërgjegjen e tij dyshimet fillojnë të sqarohen, se nis të kuptojë të vërtetën, at të vërtetë që, sidomos mbas Kongresit të parë të partisë dhe gjyqit kundër bandës trockiste të kryesue me nga Koçi Xoxe, do ta kuptonte në tanë lakuriqësinë e saj. Ai s' mund të marrë me mend mirë sesi do të zhvillohen ngjarjet ma vonë, por, për nji gja, asht ma se i sigurtë : në Partinë komuniste jugosllave punët shkojnë keq, ata janë në rrugë të shtrembët; kanë dalë nga binarët. Këte e thotë Stalini, këtë e thonë përfaqësuesit e kaqë partive komuniste dhe punëtore. E Stalini përfaqëson të vërtetën, Stalini asht ndërgjegja e botës.

Tue i pamë ndën prizmin e asaj rezolute, edhe ngjarjet ma të vogla, edhe veprimet ma të parandësisshëm në dukje të teknikëve jugosllavë në minierë, edhe çeshtje të dorës së tretë, si puna e kazmave, i duken të qarta, të spjegueshme, pjesë të nji plani djallëzor, qi kishte si qëllim të vetëm dantimin dhe, ndoshta, ç' fmbylljen e minierës. Ja ndihma e tyne, ja se arë specialistash tshin ata.

Populli kishte fillue të grumbullohesh në dyqanin e vogël përpara dyqanit të veshmbathjes. Disa, nësa ndigjojshin, shikojshia njani tjetrin me habi. Por në sytë e pjesës ma të madhe të

njerëzve të mbledhun aty vijëzohesh kënaqësija. Ndonji filloj të
kërkojë spjegime, të bajë komente.

— Na leni bre të ndijmë — briti një minator.

— Kqyr, kqyr, na e mori të keqen Kral Titja — qeshi një
tjetër pa i vu veshin.

Saliu e shikoi.

„Krajl — mirë thotë — mendoi, aty e paska pasë hallin, si
duket.

Si shkoi në shtëpi hapi radion. Ipte vetëm komunikatën. As
në koment.

XIX

Pjetri doli nga miniera shënd e verë. Njtqind e njëzet e pesë
vagona. Rumbullak. Metoda e re kishte dhanë frutat e parë të saj.

Lleshi i ndriste fëtyra.

— Hajt në mujsh me na gjetë ndonji gjë tjetër — e gërgiste
Ndoka.

Lleshi e shikoi vranët.

— Ti don me luejtë, e? Luej, luej, veç ke me pa, por s' e
gjeta prap ndonji send. E kishje me ba mirë edhe ti me e shtry-
dhë pak at rradaken tande.

Pjetri hoq teshat e punës, çizmet prej gome, s' priti me u la,
por ngau me Ndokën e me Lleshin. Kishte ndi disa zane nëpër
minierë për punë të Titos, por asnjë s' kishte dijtë me i thanë
gjë si duhet.

Kur ishin tue punue, një minator, që kishte dalë jashtë me
marrë një vegël, kishte ardhë pa frymë e u kishte thanë:

„Ra Titja.

Ata e kishin shikue pa kuptue gjë.

— Ça po thue, mor? Ra, si ra?

Minatori kishte qeshë.

— Ra, pra, njashu ma, ra.

— Ty të raftë ndonji pikë — kishte shfrye Lleshi — Po ti
fol, mor burr, na thuej, na difto.

Por s' qe e mundun me e marrë vesh se ç' kishte adodhë.

Lleshi, të cilin i ishte ngjallë kërkshërija, tha:

— A shkoj unë e pves?

Pjetri e kishte shikue trefte.

— Jo — tha — askush mos të dalin prej minierës. Mos harroni se kena dhanë fjalën se do të bajmë njiqiq e njiqizet vagonë. Hajt, të tanë në punë. Mandej, tesh e marrim vesh.

Minatorët ishin shpërndamë.

Por as atij vetë s' i rrihesh.

„Ndonji send ka me kenë, pa tjetër. Me kenë s' kishte folë kot ai makalush. Po ku dreqin i ka pasë metë, si s' e ka marrë vesh mirë punën? A ka se si me kenë e mundun? Kush e di! S' kishje me u habitë shumë! Nji herë shkon kumlli nëpër ujë, jo gjithmonë. Ku e merr ket punë!“

Me Lleshin e Ndoken anash, u drejtue nga drejtori. Për çudi, s' e gjeti Saliun aty. Shkuen në shtëpi të Leksit, as ate s' e gjetën.

— Me ba me kenë e vertetë — tha Ndoka — dasem kena me ba!

— E ti kishte me e hangër vetë të tanë mishin — qeshi Lleshi.

— Eja të shkojmë në shtëpi të drejtorit e ta pvesim — tha

Pjetri.

Filluen me ecë shpejt. I ngjitën me vrap të njiqind e sa shkallët e gurta mbas drejtorisë.

I ranë portës.

— Hyn — tha drejtori.

Hynë ngadalë, marrshëm.

Panë drejtorin, Laksin që ishin tue ndimë radion. E shoqja e Saliut ishte tue shtrua sofrën.

Drejtori u bani shej me dorë që të mos flasin e i ftoi t' ulen.

Radioja filiste në nji gjuhë që ata s' e kuptuen.

Pjetrit s' po i rrihesh. Shikonte herë Laksin e herë Saliun, sikur të donte me lexue në fytyrat e tyne, në sytë e tyne, ate që s' kuptonte në radio.

Mbas disa minutash drejtori mbylli radion.

— Ça po na thue, Pjetër? — pyeti, tue e shikue drejt në sy.

— Ça po na thue ti, shoku drejtor!

Shikoi Laksin e pyeti:

— A asht e vërtetë? për këtë punë kam ardhë? Mos më leni ndër ferra.

Saliu qeshi.

— Po, Pjetër, asht e vërtetë.

E nisi t' i spjegoj si qëndronte puna.
— Lleshi e Ndoka ndigjoshin me gojë hapë. Pjetri e ndinte ve-
din të gëzuem, si s' e kishte ndi prej kohësh. Dukesh se i për-
pinte fjalët e Saliut.

— Tesh s' ka me na ndalë ma kush — tha Pjetri — Kena
me e tundë.

— Unë të kishje thanë, Pjetër, të gjithë ne të kishim thanë
të kishje besim në partinë, — tha Leksi.

— Ke të drejtë, shoku Leks. Ashtu asht. Partija i din hollë
punët.

Deshën me u çue, por Saliu i ndali për darkë.

Hangrën me shije të madhe, tue bisedue për punë të minierës,
për t' ardhmen e saj deri vonë.

XX

Kur doli nga shtëpia e drejtorit mesnata kishte kohë qi kishte
kalue. Por atij s' iu ba me shikue në shëpi e me fjetë.

Lleshi e Ndoka u drejtuen nga shtëpia.

Ç' natë e mrekullueshme! Sa të bukur qi i duken yjet! Ku-
rrë s' kanë qenë ma të bukur, ma të ndritshëm! A thue se edhe
ata marrin pjesë në gëzimin e tij!

Zbret poshtë, ulet në breg të lumit, aty ku, pak kohë për-
para, në një natë me yje si e sontmja, e kishte ndimë vehten
aqë të dëshpëruem, të kapun mbas mendimesh t' idhtë!

Ujnat e qetë të lumit rrëshqasin ngadalë, gjarpënueshëm. Ai
i kundron. I qetë e i pastër asht Fani sonte. I qetë e i pastër st
zemra e tij, si mendimet e tij.

E mrekullueshme do të jetë e arthmja e tyne, e arthmja e
tij. Jeta do të vlojë në minierë. Kjo do të rritet, do të bahet ma
e madhe, ma e frutshme. Do të hapin galerina të reja, puse të
rij, do t' i hyjnë sa ma thellë tokës, në zemër të saj, e do të
nxjerrin metalin e çmueshëm, do të ndërtojnë banesa të reja
klub të ri. Qe, aty përballë. E, ndoshta, edhe ai, si shumë të
tjerë, në një natë të bukur si kjo, do të dalë të shetisë buzë lu-
mit, me të dashunën, me të lejuemen, me gruen e tij. Mirë!
Kishte thanë Leksi një ditë: jeta nuk çohet vetëm.

Sirena e fonderisë ushton.

Shokëri e tij punojnë. Puna vijon

E ai e di mirë se atë natë Nika s'ka me i lanë pa i nxjerrë të njëqind e njëzet e pesë vagonat ma tepër bile. Ani, le t' i nxjerrë, njëqind e pesëdhjetë, ma tepër sa të mundet. Tashma s' do t' i pengojë kush zotë të s' arthmes së tyne, tash ata do të jenë zotë të vertetë të minierës.

Sirena pushon.

Qetësi.

Por, në zemrën e tij, buçet kanga e jetës ngadhënyese..

Mark Gurakuqi